

Letnik IV.

Listopad 1898.

IV. zvezek.

ZORA

Glasilo

slovenskega katoliškega dijaštva.

Obseg.

Ivan Marin: Povest jednega iz množice.

Bajda Kazak: Naturalizem pa socijalno stanje.

Daničarska govora na dijaškem shodu.

Glasnik: Za slovensko vsenčilišče. — „Danica.“ — „Rudolphina.“

Zora izide petkrat na leto in stane 1 gld., za dijake 60 nč.

Urednik: Anton Vadnal, štud. phil., Dunaj, IX. Porzellangasse 30.

Upravnik: Pavel Valjavec, cand. jur., Dunaj, V. Matzleinsdorferstrasse 76.

Oblastem odgovoren: Dr. Fr. Jankovič.

Na Dunaju

TISKARNA OO. MEHITARISTOV.

Kritična balada.

Minljivo vse je ...
Imel sem krasen čibuk,
Kot turški paša sem kadil,
Kot on v sladkosti se topil ...
Motali valčki dima so se v zraki
Boginjam dražestnim jednaki ...
Zamislil sem se ... Njena slika
Vstala je pred mano. Nje velika
Postava, rast razkošna; zornoliki
Obraz mi je sijal; in nje veliki
Otožni sta očesci mi svetili
Kot lune nočne žarki mili ...
Srce ljubezni je pijano trepetalo,
Drhtelo moje je telo ...
Toda zaman!
Ugasnil mi je čibuk krasni ...
Nič več svetili nista jasni
Očesci nje. Nič več ni trepetalo
Telo mi, ki je radost sladko okušalo
V nirvani poželjivi in sladko omotni.
Prišla je hišna dekla. Pometaje
Sukala metlo je po budoarji.
Prahu vzdigali so se kolobarji ...
In kilnil sem! Ustrašila se je
In z metlo je zadela v čibuk krasni,
Ki se razletel v toliko je kosov,
Kot bi ob tla ga vrglo sto kolosov.
Vzdramil sem se. Noč objela
Duh je moj. In sanjam v duši mladi
O čibuku prekrasnem, o nasladi,
Ki vlekel sem iz njega jo opojen.
In rezultat teh sanj jaz čutim dvojen:
1. Razbit je čibuk moj, uničen žalno
2. Minljivo je pod luno jasno vsako delo epohalno.

Benó Modernjavčič.

Dijaški shod se je vršil 19., 20. in 21. avgusta v Ljubljani. Udeležilo se ga je okoli 150 dijakov. Ljubljana je bila v zastavah, v imenu mesta je pozdravil shod župan in v imenu deželnega odbora dež. glavarja namestnik. Vsprejem je bil torej ljubezniv.

Ista ubranost je vladala pri sledečem zborovanju o slovenski univerzi. Po razpravi iur. Konrada Voduška, ki je podal korenito poročilo, podprto z zgodovinskimi in statističnimi podatki, in po govoru phil. Majcena, bila je resolucija za slovensko univerzo s tremi fakultetami soglasno in z navdušenjem sprejeta.

Zvečer so napravili dijaki županu Hribarju veliko serenado, pri kateri so vsi lampijončki, veliki in majhni, vsak po svojem temperamentu kimali z glavami in pomenljivo molčali. Bil je to večer pred onim žalostnim dnem, ko je neznatna, a glasna klika, ki zares prezira krščanstvo in podlo misli o njega izpričevalcih, nadvladala večino dobromislečega, a neodločnega, brez načel životarečega dijaštva. Drugi dan so bili vsi pripravljeni na burjo. Za nas je najimenitnejše to, da je ta dan šla „Danica“ prvič v ogenj za svoje principe pred vsem slovenskim svetom, in z veseljem moramo priznavati, da ni bila zastoj v dr. Mahničevi šoli. Glavni poročevalec o organizaciji dijaštva je bil predsednik Reisner, ki je konečno predlagal dve resoluciji, katerih prva proglašala za središče dijakov na Dunaju „Slovenijo“, v Gradcu Triglav“, v Pragi klub „Slavijo“, druga pa poziva dijače, naj vstopijo v ferijalno društvo „Savo“, da se ono oživi in preosnuje. Potemta kem naj bi „Danica“, ki se je bila prezrla že pri sestavi shodovega. predsedništva, dasi je nastopila prvič kot društvo in drugič kot jedna izmed bojujočih strank, torej ta „Danica“, ki je bila v radikalni šoli in ki se še nikdar ni pokazala malodušno, naj bi sedaj, ko se je z mnogim naporom povzpela do velike notranje moči in samozvesti, kar naenkrat popustila svoje pozitivne misli in radikalno vzgojo ter brez vseh pogojev klaverno kapitulirala. O to bi bil prelep „lapsus cerebri“ in zato se „Danici“ ni mogel pripetiti. Vendar so bili „Danicarji“ kljub vsem pomislekom pripravljeni vstopiti v „Savo“, ako se bi ta preosnovala na krščanski podlagi. V viharji razpravi o Reisnerjevih resolucijah sta daničarska govornika možato in jasno povedala mnenje katoliškega dijaštva. V istem smislu je tudi krasno govoril, a nesrečeno končal praški akademik Lončar. Toda vse zastoj. Dasi drugi govorniki niso mogli nič tehtnega povedati proti tej zahtevi, razen da je nočejo (tehtno ni, če je rekel jeden, da je že v imenu Slovenec izrečeno, da je pobožen; ali če se je potegal drugi za radikalno slovensko in slovansko stališče; ali če je vedel tretji, da „Danicarji“ ne bodo opustili svojih osebnih prepričanj v korist edinosti), vendar so zborovalci z velikansko večino zavrgli krščansko podlago, deloma ker jo res ne marajo, deloma pa iz mrznje do „Danice“.

Zborovanju je sledil banket, na katerem je povedal župan Kribar, častni predsednik na vseslovenskem shodu, jedno nespametno o silni osamelosti daničarske stranke in dr. Tavčar jedno modro v slavku do dijakov: „dasi nimamo vzroka, biti na vas ponosni.“

Zvečer pa je bil komerz. Psovka na katoliško dijaštvo: „klerikalni intrigantje“, klic živio Tavčar in percat Tavčar, protest krščanskosocijalnih delavcev radi žalitve krščanskih dijakov in s tem tudi delavcev, in odhod obojih: to so bili važnejši dogodki.

Časniki pripovedujejo in mi sami smo naštevili, da je bilo daničarskih mož na dijaškem shodu samo 13.

Katoliška gimnazija o Ljubljani. Zadnji obćedijaški shod in pisanje liberalnih slovenskih časopisov o tem shodu pokazala sta zopet jasno, da je večina slovenskega dijaštva liberalnega mišljenja, v verskih stvarih indiferentna, in da k večjemu še odobrava krščanstvo Renanovo

ali Masarykovo, pri katerem se povdarja samo njegova humanitetna stran in kojega ustanovitelj je samo filozof in velik človekoljub. Da imajo dijaki tako naziranje, tega v obče niso sami krivi, ampak vzgoja, katero uživa dijaštvo v ljudskih, srednjih in visokih šolah; radi tega niso dijaki sami obsojanja vredni ampak le šole, v katerih so se morali tako izobraziti. Že večkrat se je jasno dokazalo, da so od države ustanovljene šole in zlasti srednje šole brezverske, da dotični pouk, kateri je odločen za verouk ne zadostuje in da dosega celo nasprotni namen. Ker od države same, ki je še vedno pod vplivom liberalne buržoazije, kakor v mnogih drugih potrebnih stvareh, tudi tu ni pričakovati v kratkem času dobrih in radikalnih reform sedanjega šolskega sistema, skrbeti morajo državljani sami, da se vzgaja mladi naraščaj v verskonravnem duhu s tem, da ustanavljajo privatnim potom samostojna, katoliška učilišča. Tudi za nas Slovence je že velika potreba, da dobimo v korist naši narodnosti kak zavod, kjer bi se dijaki vzgajali v pravem duhu in poučevali v dobri vedi in umetnosti. In uprav žalostni izid zadnjega občedijskega shoda dal je prevzvišenemu vladiki ljubljanskemu dr. Ant. Jegliču povod, da je sprožil v svojem škofijskem listu misel v ustanovitvi slovenske katoliške gimnazije v Ljubljani. Vsakdo, ki je le nekoliko razmotrival sedanjo uredbo pouka na javnih šolah in spoznal, da ta prepušča vsem mogočim, potrebnim in nepotrebnim, učnim strokam popolno prostost, samo onemu, kar je praktično največjega pomena, namreč verouku, pa ovira in odteguje svobodno gibanje, kdor ima le nekoliko razsodnosti, da vidi, kake nesrečne, državi moderni šolski sistem tudi med Slovenci. — mora z največjim veseljem pozdravljati in odobravati napominano misel ljubljanskega vladike, kamoli še slovensko katoliško dijaštvo, ki je prišlo, samo vzgojeno v liberalnih šolah, le po privatnih razmerah in po samostojnih študijah do drugačnega naziranja, in iz lastne skušnje ve, kako težko da dč mlademu človeku spoznanje, da je vzgojen v napačnem duhu in da se mora boriti proti svoji lastni vzgoji.*)

Nečemo tu nadalje o tem razmotrivati, ker hočemo to stvar pojasniti v večjem obsegu ali v tem listu ali pa v posebni brošurici, za sedaj le prosimo one poklicane faktorje naj delujejo na to, da se ta lepa misel o katoliški gimnaziji v Ljubljani kmalu dejansko uresniči, da potem ne bode treba več našim odličnim rodoljubom pošiljati svoje sinove v tujino v katoliške gimnazije.

Bergant.

Zahvala Podpisani odbor si šteje v prijetno dolžnost tem potom objaviti imena vseh spoštovanih gospodov, ki so z denarnimi prispevki pripomogli h razcvitanju društva; zahvaljuje se torej naslednim gospodom: F. Kepec, duh. oskrb. v Češnici; M. Arko v Idriji; J. Lavrenčič, dekan v Šmartnem pri Litiji; L. Herg, dekan v. Mariboru; p. Vitus Hribar v Ameriki; A. Ferfolja, župnik v Zgoniku; Mat. Erjavec, dekan v Vipavi; F. Brence, župnik v Rakitni; J. Laznik, župnik v Polhovem Gradcu; Peter Bohinjec, župnik v Horjulu; F. Ceket, kurat v Štjaku; p. Rudolf Vagaja, župnik v Svičini; F. Porenta, župnik v Križah; J. Zupan, kurat v St. Petru; L. L. Mukuš, komerc. asistent; A. Pipan, župnik na Polici; Mat. Karba, župnik v Žrečah; dr. J. Stojan, drž. poslanec; A. Žickar, drž. poslanec; dr. Ig. Žitnik, drž. poslanec; J. Suchy, solic. na Dunaju; večje zneske so poslali duhovniki zbrani v Starem Trgu in častiti tovariši g. K. Teksterja o priliki njegovega odhoda. — Odbor slov. kat. akad. društva „Danica“.

Opomba uredništva: Prihodnja številka izide pred prazniki.

*) Povedano naj bo tu, da je večina sedanjega katoliškega dijaštva dobila to spoznanje najprej iz slovenskega znanstvenega lista, ki je na ljubljanski višji gimnaziji bil slovesno prepovedan.

Glasiło slovenskega katoliškega dijaštva.

Četrtil letnik.

Llistopad 1898.

IV. zvezek.

Povest jednega iz množice.

Spisal Ivan Marin.

XII.

Drugi dan je bil Valentin Doljak mirnejši — vsaj na zunaj. Sinočni dogodek je vplival v trenutku na čustvo njegovo, ne da bi bil z razumom premočiril celega položaja. Sploh pa je stopil kritični razum Valentina v ozadje, odkar je začel novo, doslej mu neznano s razmerje češko deklico. Ni se vprašal še doslej, ali je to razmerje pametno, ali pride kdaj do cilja z Mařenko. Tudi Mařenke še ni presodil doslej z razumom, temveč sodbo mu je narekovalo čustvo.

Danes mu pade prvič na um, da še ni resno premislil svojega novega položaja. Kakor bi se vzbudil iz omotice, se je spomnil, da je zaročen. Dasi ni bilo nobene formalne zaroke, vedel je dobro, da je njegovo razmerje z Mařenko vtrjeno kakor po zaroki. Mati njena je prisostvovala njunemu objemu in poljubu. To zadostuje. Mařenka je torej njegova, ona se mu je obljubila. — Ta poslednja misel je dela jako dobro njegovemu srcu. Toda zaroka ni še cilj in ne sme biti cilj obeh. Zaroka mora peljati do zakona.

Pri tej misli se je Valentin neprijetno stresnil. Na to še ni bil dobro pomislil. Koliko let mu je še čakati, da postane samostojen! In v tem

trenotku nima niti prvega rigoroz. Ob tej misli na rigoroz pa se je Valentin izpodtaknil. Misel mu je bila tako neprijetna, skoraj nadležna, da je mahoma popustil vse premišljevanje o bodočnosti in se vrnil v sedanjost, k sinočnemu dogodku.

Začutil je v srcu zopet isto bolečino, ki mu ni dala sinoči tako dolgo zaspati. Dasi prav za prav ni bilo na celém dogodku nič, kar bi zamogel smatrati za zgrešek proti njemu, ako je vpošteval dunajsko moralo in ne moralo na domačih tleh na Slovenskem, vendar ga je cel dogodek jako neprijetno dirnil. Danes se je malo pomiril in v srcu je začel opravičevati Mařenko z njeno veselo naravo, da celo z njeno najjavnostjo. V tem hipu se je zdelo Valentinu, da je Mařenka jako najjvna. In ta sodba mu je izborno pomagala pri opravičevanju.

Konečno se je tako pomiril, da je sklenil danes molčati o tem dogodku, vendar o priliki se prepričati o zvestobi in trdnosti njeni.

Ta prilika je došla čez nekaj dnij. Valentin je vstal primerno zgodaj z namenom, da se uči. Toda učenje mu ni šlo v slast, zato je pustil vse in se napotil na vseučilišče, da dobi ondi kakega tovariša in da poizve po podrobnostih rigoroz.

Ko stopi iz svoje sobe, vidi Mařenko samo v sobi. Stala je pred velikim pozlačenim ogledalom in si devala klobuk na glavo. Pri tem važnem poslu je seveda na vse plati obračala črno glavico — Valentinu se je zdelo to obračanje in vrtenje prav ljubko — in je opazila tako Valentina.

Takoj ji je dobro stal klobuk. Obrnila se je hitro k Valentinu in vprla vanj oči, iz katerih je žarela ljubeznjivost in toplota.

— Ah Valentin, nekaj novega! Ti moraš biti zraven. Moja prijateljica Fini me je povabila v nedeljo k sebi. Potem seveda se odpeljemo vsi, mama, jaz, Ti in prijateljice mama in Fini, — vsi se odpeljemo v Maria Enzersdorf k teti. To bo krasno, Valentin, ali ne? —

Valentin jo je ves blažen pogledal v oči in ji podal roko. Oni dogodek je popolnoma pozabil, videč pred seboj Mařenko tako krasno.

— Dragica, je-li ne morete brez mene ničesar opraviti? Oprosti mi vendar, saj veš, da imam rigoroz pred seboj! In ti tudi znaš, kaj pomeni rigoroz zame in za Te...

Prav za prav tudi Valentin ni še doslej vedel, kaj pomeni rigoroz zanj in za Mařenko, toda v tem trenotku mu je beseda skoraj brez njegove vednosti ušla iz ust.

— Ah rigoroz, rigoroz! Kaj me vedno strašiš in vznemirjaš s tem rigorozom. Kadar te prosim, da bi me spremljal, mi vedno odgovarjaš z rigorozom. —

Valentin je molčal. Mařenka se mu je zazdela jako lahkomisljena; toda ni ostal pri tej misli, marveč njena sodba o rigorozu se mu je zdela nov dokaz njene nedolžne najivnosti. Mařenka je res nedolžno, otroško — najivno dekle, si je mislil in se lahko nasmejal. Deklica mu je čedalje bolj ugajala.

— Če bi Te zdajle prosila, da bi me spremil v mesto, tedaj bi bil gotovo zopet rigoroz na poti — nasmejala se je koketno in se obrnila od njega.

Valentinu je neizmerno ugajalo to — po njegovem mnenju najivno vedenje in govorjenje. Stopil je za njo, jo prijel za pazduho in ji šepetnil ne uho:

— Dekletce, ti si poredno. Ni me treba prositi, grem tako srčno rad. —

Pogledal ji je v oči in odšla sta. V kuhinji je stala gospa Bohaty pri štedilniku, obračajoč kakor po navadi lonce in skodelice. Valentin je uljudno in nekako sinovsko pozdravil: dobro jutro, gospa mama — in ni izpustil pazduhe Mařenkine.

Mařenka se je mami nasmejala, tiho ne otroški-najivno, marveč nekako sporazumno in skoraj zmagovalno. Mamica pa ju je gledala z očitim veseljem in zadovoljnostjo matere, ki vidi, kako gre v materinih zadevah vse lepo po sreči, kakor si želi. Ko sta bila je zunaj in stopala mimo kuhinjskega okna, je dejala sama pri sebi:

— Mařenka je pametno dekle, bolj, nego sem si mislila. Ubožica nima očeta, pa je dobra, oče bi je bil vesel, Bog mu daj dobro, ni doživel te sreče, da bi jo videl v njenem cvetju. —

Valentin je hotel porabiti priliko in se prepričati o njeni ljubezni. Brez uvoda je začel iskreno:

— Mařenka, zadnji čas sem bil jako vznemirjen radi tebe. Prosim te . . .

— Zopet vznemirjen radi mene? Čemu? Kaj sem pa storila takega? — je segla takoj vmes in hitela z vprašanji. Toda ni počakala odgovora, temuč pristavila je skoraj nevoljno:

— Valentin, ti si čuden človek, čem reči ljubimec. —

Valentina je osupnil ta pristavek. V dušo ga je zazeblo, ko je čul besedi „čuden ljubimec“. Zveneli ste tako mrzlo, neljubeznjivo, kakor še ni čul besede iz njenih ust. Nehote je izpustil njeno roko. Mařenka je čutila, kako neprijetno je zadelo Valentina. Obrnila je obraz proti njemu in ga pogledala. na pol radovedno, na pol omamljivo. Valentin jo je tudi pogledal in oči so se srečale. Njen pogled je bil goreč, uničujoč, njegov prosek in začuden. V teh dveh pogledih sta bila očita njuna značaja. Mařenka je bila v premoči, Valentin je bil podvržen na milost in nemilost.

Mařenka je to dobro vedela, — ženske se v obče takoj zavedo premoči — zato je nadaljevala z besedami.

— Zakaj si vedno vznemirjen radi mene? Mar ne veš, da te ljubim? Mislim, da Ti ni treba tega vedno in vedno zatrjevati. —

Valentin je pomislil, ali je že bil kdaj vznemirjen radi Mařenke in ali ji je govoril o vznemirjenosti, ko pravi ona, da je vedno vznemirjen. Ni se mogel spomniti ničesar. Molčal je in zrl v tla.

Ko pogleda kvišku, opazi na drugi strani ceste elegantno oblečenega gospoda, ki se je ravno v tem hipu odkril zroč na to stran. Pozdrav je veljal nedvomno Mařenki.

Pogledal ji je po strani v obraz in opazil, da je zarudela in lahno z glavo pokimala, ne da bi obrnila glavo na drugo stran.

Čudno je bilo, da se je Valentin začutil v tem hipu moža. — Oni gospod se mu je zdel znan, kakor bi ga bil že kdaj srečal in sicer tudi v spremstvu Mařenke, toda ni se mogel spomniti ne kdaj ne kje. V hipu mu je padel na um oni večerni dogodek. Pogledal je še jedenkrat Mařenko, ki je pobesila oči, toda jih hipoma dvignila in ga drzno vprašala:

— Zakaj me tako pogleduješ? Si še vedno vznemirjen, mi še vedno ne verjameš? —

Valentin se je čutil moža in v polnem pravu do vprašanja:

— Kdo je oni gospod, ki te je pozdravil in si mu odzdravila? —

Rudečica na njenem obrazu je vnovič zagorela. Bila je očitvidno v zadregi. Toda takoj si je znala pomagati in z zapeljivim smehom na ustih je izpregovorila:

— Ah, Valentin, zdaj še-le vem, kaj ti je, ti si ljubosumen. — Zapeljiv nasmeh je ojačila še z omamljivim pogledom.

Valentin je bil zopet iz pravega tira. Naj je še tako možko začel, njen smehljaj in pogled je provzročil, da je nemožko končal.

— Ljubosumen praviš? Ne, radoveden sem le, kdo je oni znanec ...

Dospela sta do prodajalne, kjer je bila Mařenka v službi. Valentin ni končal stavka, ker se je Mařenka pred prodajalno obrnila in mu podala roko.

— Valentin, ti postajaš otročji. Ti mi nič ne verjameš, ali naj imam jaz potem povod, da tebi verujem? — Zdaj se ni nasmejala, pač pa ga je zopet vroče in žgoče pogledala. Bila si je očitvidno v svesti moči svojih očíj.

Valentin jo je hvaležno-udano pogledal in ji stisnil roko.

— Ne Mařenka, oprosti mojo nezaupnost, bil sem neumen. Zaupam ti in ti verujem zato, ker te ljubim, neizmerno ljubim. —

Glas se mu je tresel in stisnil ji je vnovič roko. Besede so zvene le resno in prepričajoče.

Mařenka je stopila v prodajalno. Obrnil se je in hotel proti domu, kar se spomni, da je bil namenjen na vseučilišče. Toda pogovor z Mařenko ga je spravil v vse drugačne misli, ki so ga odvrnile od misli na študije. Neprijeten bi mu bil sestanek s tovariši, zato je krenil domov.

Oni gospod, ki je bil pozdravil Mařenko, mu ni hotel iz glave. Premišljeval je, kje ga je že videl; konečno se je spomnil, da so se srečali na Leopoldsbergu. Dasi je ravnokar zatrdil Mařenki, da ji zaupa in veruje, vendar ga je peklo nekaj v srcu, tako, da ni bil prav nič dobre volje, ko se je v svoji sobici vsedel za mizo, da bi se učil. Do knjige ni čutil nobenega veselja, najrajše bi sedel ali ležal in premišljeval in sanjal...

XIII.

Bolj in bolj se je bližal čas, ko je imel stopiti pred profesorje in pokazati, koliko je pridobil v medicinski vednosti ti dve leti, kar je bil vpisan na vseučilišču. Dve leti, lep čas, človek more napredovati ogromno v vednosti, ako ga dobro porabi. Ta čas zadostuje popolnoma, da si more dijak prisvojiti vse, kar se zahteva pri izpitu. Treba je le redno študirati.

Valentin se je začel resno učiti. Le nekaj tednov mu je še preostajalo, imel pa je še ogromno tvarine. Čim bliže je prihajal izpit, tem bolj so ga popuščale misli, ki se niso skladale z njegovo dolžnostjo. Odslej je tičal vedno doma v sobici, zadnji njegov izlet je bil z Mařenko in njeno prijateljico v Maria Enzersdorf.

Gospa Bohaty je bila v tem času vrlo ljubezniva. Večkrat na dan je odprla prav tiho vrata in pomolila glavo skozi odprtino.

— Gospod doktor, potrebujete morda česa? Morda malo južine? — Odkar se je pripravlj al resno za izpit, se je zdel dobri mami več nego preje; zato je tudi menila, da mu je treba izkazati večjo čast v nazivljanju.

— Valentin pa se ni mnogo menil zanjo. Sem pa tja je dejal sam pri sebi: „Kako je ženica dobra in kako me ima rada!“ zlasti, ko je slišal iz predsobe večkrat „psst“, opomin, ki je veljal Mařenki, ki se ni prav nič zmenila za Valentinov študij.

Čim bliže je prihajal izpit, tem bolj je postajal vznemirjen. Včasih se je ustavil sredi učenja in začel šteti na prste, koliko dni ima še na razpolago. Število se je čedalje bolj krčilo, Valentin pa je čedalje bolj raztegaval dneve in število ur. In ko je jedenkrat preračunal, da ima samo še štirinajst dnij, dočim ima še toliko tvarine neobdelane, lotil se ga je skoraj obup. Ob taki priliki je premišljal po cele četrture, kaj in kako je

z njim. Prišel je do spoznanja, da je bil izvenredno len, da je zapravil ogromno zlatega časa, da bi bilo vse drugače v tem hipu, ako bi bil pridno in vestno sproti vsak dan študiral. Zmedle so ga druge misli, zmotila ga je Mařenka. Pri tem imenu pa se je še globlje zamislil. Ni se kesal, da se je zaljubil vanjo in se že takorekoč zaročil. Njena podoba ga je odvrnila od študij, ako bi nje ne poznal, ali se vsaj ne zanimal zanjo, bil bi sedaj brez skrbi. Toda vzlic temu se ni kesal, temveč dejal je sam pri sebi, da ji prinese rad to žrtev. V srcu mu je gorela vroča ljubezen. —

Prišel je dan izpita. Celo noč je prečul v učenju, ki že ni bilo več učenje, temuč požiranje in hlastanje. Nervoznost je rasla od ure do ure. Konečno — bilo je proti štirim v jutru — je začutil v vseh udih in v možganih grozno utrujenost. Legel je na posteljo oblečen. Skozi zastor je silil dan v sobico, zunaj je nebo lépo žarelo.

Spanec je bil kratek in težak. Ob pol osmih je potrkala skrbna gospa mama na vrata in pokukala v sobo.

— Gospod doktor, zajutrek je že pripravljen. —

Valentin je odprl oči in jih takoj zopet zaprl, — bile so kakor svinčene. Zavedel se je, da je treba vstati, toda po vsem telesu je čutil bolečine. Velika zmučenost se je bila polastila telesa. Kar se spomni izpita, in kakor bi ga bil iz postelje vrgel. Hitro se je umil in povžil zajutrek, katerega je donesla gospa mama. Vprašala ga je, če dela danes izpit in mu voščila srečo.

Še jedenkrat je površno pogledal v knjige in nato se je odpravil. V predsobi sta stali Mařenka in gospa Bohaty. Očividno sta ga pričakovali. Mařenka se je sladko nasmejala in mu podala roko, rekoč: — Ko napraviš izpit, se peljemo v nedeljo kam ven na deželo, da dostojno praznujemo mesto denašnjega dne. — Valentina je zbolelo v srcu. Ko napravim izpit — moj Bog, kako je to negotovo! — si je mislil. Poleg tega ga je tudi bolelo, ko je videl Mařenko tako lahkomišljeno. Mislil si je, kako bi bilo, ko bi padel. Mařenka bi jokala, mama bi jokala, — oh tega ne, da bi zanj jokala, to bi mu bilo težko, strašno težko.

— Dušica, nedolžna, da bi vedela, koliko trpim radi tebe in sebe! Dobro, da ne veš, — dejal je sam pri sebi.

Njegove občutke je izražal globoko-nežen, ljubezni poln pogled.

Mama pa je govorila dolg blagoslov in voščila srečo, tako, da bi Valentin gotovo napravil vse dele rigoroza z odliko, ako bi imele njene besede vdejstvujočo moč.

Počasi in zamišljeno je korakal Valentin na zavod. Nervoznost se ga je zopet polastila v večji meri. Z močno razburjenim srcem dospel je na

mesto. — Profesor je opazil razburjenost. Secijski nož se je tresel v njegovi roki tako močno, da je bilo skoraj nemogoče kaj natančno in korektno napraviti. Mrtvo truplo na kameniti mizi se mu je zdelo strašno, obraz mrtvečev je bil nemo-grozen. Valentin se je kaj malo pečal s seciranjem, le v kolikor je predpisano. Ni bil torej popolnoma navajen na mrtveca in na oni čudni duh, ki se širi v dvorani. Nervoznost pa je povečala zoperni vtis, ki ga je občutil.

Profesor je bil poleg tega še slabe volje. Videč, kako se mu trese nož v roki, in da je skoraj tujec pri mrtvecu, — ga je neprijazno opomnil, da s takim človekom, ki se tako trese, ne more nič napraviti. — Valentin je padel.

XIV.

Prvi del rigoroza je splaval po vodi in z njim dva desetaka. Valentin je stal zunaj na živahni cesti in gledal, kako se drvi ljudstvo v gostih gručah ob hišah. Gledal je, a ni nič videl. V duhu je stal še vedno poleg ostudnega mrliča in skoraj je čutil secijski nožič v roci.

Iz zamišljenosti ga je vzbudil mimogredoč pekovsk pobič, ki je zadel s košem obenj. Zavedel se je, kje stoji in v kakem položaju. Začel je počasi trudno privzdigujoč noge stopicati po tlaku, kam ni vedel sam.

Duša mu je bila strašno potrta. Pač mu je bilo dovoljeno ponavljati praktični izpit čez nedolgo časa, vendar ta sramota! Bilo ga je v tem trenotku sram, da se ni upal srečati znanca. Valentin je imel mnogo ponosa v sebi in hotel je nadkriljevati sodruge v vsem. Lahko si torej tolmačimo njegovo duševno stanje osramočenosti.

Toda izmed vsega je bilo jedno, kar ga je nabolj bolelo in skrbelo. Kaj poreče stric župnik? Kesal se je, da mu je pisal, kdaj dela izpit. Toda stric ve na tanko dan, in gotovo komaj pričakuje poročila o dobrem vspehu. Toda on mu neče pisati, ne, in naj tudi strada, naj mu stric ničesar ne pošlje, on mu ne piše. Župnik bi mislil nakrat, da je postal ničvreden, da se je izpridil, da ni vreden njegove podpore. Ne, ne bodem pisal! — si je mislil Valentin.

V tem ga je potrdila druga misel, namreč misel, da mu bo mogoče vse to še popraviti. Župniku naznani še le tedaj, ko bo napravil izpit. Mej tem časom pa ga bode podpirala gospa Bohaty, čije hčerko tako ognjeno ljubi in jo misli vzeti za ženo. Sklenil je govoriti z gospo o tem in jo prositi, naj mu posodi denarja, da vloži za zopetni izpit.

Ko je prišel domov, ni bilo nikogar doma. Gospa je šla najbrže na trg. Valentin je sedel za mizo in se zopet zamislil. Bal se je povedati svojo nesrečo, ker ga je bilo strašno sram. Kaj poreče Mařenka? Ali ne

bo izgubil na vrednosti v njenih očeh? Ne, to ni mogoče! Ona je usmiljen angelj — je dejal skoraj na glas.

Na vrata potrka nekdo. V sobico pokuka gospa Bohaty z veleprijaznim smehljajočim obrazom.

— Ah, gospod doktor, kako je šlo? Gotovo po sreči? Seveda, to se razume, kaj drugega si ne morem misliti. Pa tako hitro ste napravili? —

Gospa je kar vsula besede iz ust, tako da ni bilo Valentinu moči odgovoriti. Toda njen lasten odgovor in poklon „da si ne more kaj drugega misliti“ ga je tako zmedel, da ni mogel z besedo na dan. Šinila mu je misel v glavo, da bi ji zamolčal slab uspeh, toda on pričakuje podpore od nje, mora torej z resnico na dan. Zato je začel počasi:

— Gospa, vi se motite. — Izpita še nisem napravil. Delal sem ga, toda imel sem smolo. Prečuta noč in prevelika skrb in strah me je storilo nezmožnega. Čez kake šest ali osem tednov ponavljam izpit. — Prosil bi vas, gospa, nečesa. Nečem pisati svojemu stricu prej, nego napravim izpit. Ker pa bo stric tolmačil moj molk s tem, da sem padel, kar je res, zato mi najbrž ne bo hotel poslati nič denarja. Moj stric je trd mož in pred vsem pričakuje, da se ponižam in ga prosim, a jaz nečem zdaj tega storiti. Prosim vas torej, gospa, da mi posodite za toliko časa — recimo za dva meseca — denarja. —

Počasi in skoraj sramežljivo je govoril zadnje besede.

Gospa Bohaty ni mogla ven iz začudenja.

— Was Sie da sagen, was Sie da sagen! — je ponavljala.

Konečno je spoznala, kaj hoče Valentin od nje. Zdaj pa se ji je spremenil izraz na obrazu. Zvito-prijazno je odvrnila:

— Gospod Doljak, jako obžalujem, da ste bili tako nesrečni, jako obžalujem. Jejmine to je velika nesreča, tako-le pasti pri tako važnem izpitu. Zdaj ste ob denar kaj ne, in Bog ve, Bog ve . . . Oh, kaj bo rekla Mařenka, kako bo jokala revica in jaz ji ne morem nič pomagati — to je govorila gospa kakor sama sebi — jaz ji nisem nasvetovala, sama si je izbrala. Revica . . .

Valentin je postal pozoren. Zadnjih besedij o Mařenki ni razumel. Vendar mu je vstala v duši temna slutnja, ki je bila zanj strašna.

Gospa Bohaty pa je odšla vsa zamišljena. Izpregovorila ni nič o posojilu in zdelo je, kakor bi bila preslišala one besede. Valentin pa si je tolmačil, do je to samo ob sebi umevno, da ga vzdrži v nesreči, saj je zaročnik Mařenkin. Vendar je hotel še z njo o tem govoriti. Navzlic temu pa mu je v srcu prav tiho ležala slutnja, ki pa je še spala.

XV.

Mračilo se je, ko je koračil Valentin po tlaku. Dež je rosil po malem z gosto-zakritega neba in gnjetel cestni prah v zoprno blato. Valentin ni mogel vstrpeti doma v ozki, temni sobici, vleklo ga je ven na prosto med ljudski šum in ropot. Glava mu je bila polna raznih razmišljanj, srce pa pusto in prazno. Postal je otožen, ni ga veselil pogled na ljudi, ako se je kdo mimogredočih glasno nasmejal, ga je neprijetno zadelo.

Zdajci pogleda slučajno v stran in zapazi, da je pred prodajalno, kjer služi Mařenka. Bila je velika konfekcija damskih oblek. Zdaj mu pride na misel Mařenka. Pogleda skozi odprta vrata, kakor bi jo hotel kje zagledati. A ni je videl.

Odšel je polagoma izpred prodajalne. V srcu mu je postalo nakrat toplo in prijetno. Podoba Mařenke je je ogrela in hipoma je pogledal svet prijazneje. Taki-le smo ljudje, majhen spomin, neznatna misel nas popolnoma spremeni na vnanjosti.

Čutil je v tem hipu, da mu je Mařenka res veliko, da mu je neizmerno draga in mila. Brez nje bi obupal, le ona ga tolaži. Svet se mu je zdel tako čuden, tako prazen in nizek, dasi ga je prijazneje gledal.

Spomni se, da je zdaj že čas, ko zapro prodajalne. Počakati hoče Mařenke. Ko se obrne, zapazi pred izložbenim oknom gospoda ... bil je isti, ki ga je srečal z Mařenko.

Kakor bi ga zgrabil za srce, začutil je Valentin bolečino. — Kaj mi hodi vedno na pot, zakaj mi ne da miru?! — spreletavale so ga misli. Bil je zopet pobit.

Stal je kakih dvajset korakov od onega gospoda in od prodajalne. Hotel je bliže, da bi počakal Mařenko, toda tujec mu je bil tako zopern, da ni mogel bliže njega.

Kar stopi iz prodajalne Mařenka. Lahko in gibčno je stopila na tlak. V lice je bila zarudela in Valentinu se je zdela od daleč jako lepa. Kako ji je zahrepenel po njeni bližini! Toda oni tujec je bil bliže. Elegantno jo pozdravi in se ji sladko nasmeja. Ponudi ji roko, da sta mogla iti oba pod dežnikom. Valentin je čul od daleč nekaj besedij, nekaj o dežniku in o nesrečnem vremenu ...

Kakor bi ga udaril po sencih, je taval brez zavesti za njima.

Kakor v sanjah je videl, kako se stiska Mařenka k njemu, k temu tujcu, kako ga po strani gleda.

— Kača ... je siknil med zobmi.

Na mah se je raztogotil, da je malo manjkalo, da ni skočil za njima in jima storil kaj žalega. Toda kakor hitro je jeza narasla, tako

hitro je upadla. Valentin je začutil grozno, stiskajočo žalost v duši. Kakor bi bil uprav padel na ta svet, se mu je zazdel strašno tuj, zopern ...

— Sama laž ... podlost, neusmiljenost — je govoril na glas sam sebi.

— Iz tega moraš ven — ven! Mařenka je taka? To je istina, kaj še vprašam, tepec, norec, goljuf, ki sam sebe varaš! —

— Kako je prijazna ta kača, ah, ali strup, strup ta je grozen — kakor mrzličen se je stresel. Zrl je v tla. Ognil se ni nobene luže na slabem tlaku, kakor v sanjah.

Na uho pa mu je zvenel veseli smeh Mařenke.

Valentin ni šel domov. Zavil je v stransko temno ulico. Zdaj še le je pogledal kvišku. Videč napis gostilne, krene po stopnicah navzdol.

Bila je to gostilna, kakoršnih je mnogo na Dunaju, umazana in iz odprtih vrat je prihajal smrdljiv duh na cesto. Valentin je sedel za mizo in naročil piva. Sklenil je zapiti zadnje krajcarje, ki jih ima še v žepu. Pil je mnogo.

Ko je vse zapil je lezel počasi po stopnjicah na cesto. Bila je že polnoč. Nebo se je zjasnilo in mesec je sijal nad strehami visokih hiš in se zrcalil v umazanih lužah na cesti.

Valentin stoji nekaj časa pred krčmo ne vede, kam bi se obrnil. Čutil je malo pijanost, toda ne veliko v primeri z množino piva, ki jo je izpil. Kam naj gre?

— Domov ne! — rekel je na glas.

Zamislil se je. Denarja nima nobenega več. Seže v žep. Ha, še ima nekaj. Haj-di naprej po svetu!

Počasi je stopal naprej, sam ni vedel kam.

— Dva poraza sem doživel v jednom dnevu, haha! To je neprecenljive vrednosti zame. Bom vsaj spametoval se — to je, vedel bom, koliko mi je zanašati se na življenje in upati na bodočnost. — Na tleh je zapazil pijanega človeka. Sedel je na tlaku naslonjen ob zid. Obstal je pred njim.

— Ta je srečen — mrmral je. Spanje — oh, jaz ne morem spati. — V tem trenutku šinila mu je čudna, grozna misel v glavo. Prvič v življenju mu je padla v glavo. Grozna, tako da se je stresel, vendar mu je dela dobro v sreč, kakor tolažba.

Gledal je pozorno pijanca in misel se mu je razvijala. Bila je blazna misel ...

Po tlaku pride nekdo bliže. Valentin se ozre. Bila je ženska. Bilo je videti kakor bi ga iskala. Nagovorila ga je prijazno.

Valentin je takoj vedel, kaka ženska je. — Ha, življenje, mi je kratko odločeno, neumno bi bilo, se ga odreči še v tem trenutku — švigalo mu je po glavi.

Šel je z žensko. — —

Ko sta odšla, se je pijanec premaknil in v spanju zamrmral nerazumljivo:

— Ženska . . . prokleta! —

(Konec prihodnjic.)

Naturalizem pa socijalno stanje.

Spisal Bajda Kazak.

nani jezuit Andelfinger piše v neki brošurici naslednje: Lev XIII. dokazuje v različnih enciklikah z občudovanja vredno bistrumnostjo in veliko jasnostjo, kako so se morale vse grozne bolezni na socijalnem telesu sedanjih dnij nujno in natančno tako razviti, kakoršne so — iz zmot in krivih načel tako zvanega naturalizma, ali onega naturalistiškega modroslovja, katero se dandanes predava skoraj po vseh naših modernih visokih šolah akademični mladini — iz modroslovja, ki je prekvasilo več ali manj vse druge naravne vede — iz modroslovja, katero se deloma uči že na naših srednjih šolah, se razširja po neštetihi otrovnih časopisih veliki množici.

Ni treba biti človeku posebno prebrisanemu, da uvidi sedanjega socijalnega stanja grozno gnilsto, ki kakor kužna bolezen neutrudno napada še ostale zdrave ude in preti v prevratu do tal razrušiti veliko socijalno poslopje človeške družbe.

Gnilo je naše državno življenje radi liberalnih načel, katera je vodijo. Vsled liberalnih načel kot podlage vladanju propadajo narodi npravno in gmo tno. Vsled laži-načel izsesava mala peščica kapitalistov milijonom srčno kri, da jo žrtvuje svojemu bogu mamonu in trebuhu — vsled liberalnih načel se gmo tno propadajočim narodom jemlje siloma in po zvijači še zadnje, kar imajo, vero, in se jih tira v npravni propad!

Javna morala je končala svoje življenje, o nji ni niti več čuti, in prvo geslo vsega življenja, mišljenja in delovanja je lastna osebnost kot nekaj bog, kateremu je treba ugoditi v vsaki stvari. Brezbožnemu svetu je le do sebe, v vsem ga vodi le sebičnost, nima srca, ne čuti tuje boli, ljubezni ne pozna — zakon vsestranske in splošne konkurence in

uničevanja ga vodi povsodi in vsekdar. Svojega bližnjika smeš izrabljati kolikor moreš, liberalni državni zakonik prepoveduje le nasilstvo proti bližnjiku.

Sad liberalnih načel se kaže dan na dan bolj. Vsled njih se podirajo glavni stebri človeške družbe, ki jo po največ tvorijo in ohranjajo, namreč veliki delavski stanovi. Gmotno skoraj do cela izsesani in uničeni izgubljajo zopet vsled liberalnih načel še npravno podlago, ki je prvi pogoj urejene družbe, in tako gmotno in deloma tudi npravno uničeni vpijejo v veliki revščini po — pravici — in ni ga, ki bi jim dal pravico!

Dolgo časa se je čakalo in čakalo, ne da bi se skušalo dati resno pomoč zatirancem. Sveta cerkev je sicer večkrat opominjala veljake in mogočnejše sveta, tu in tam se je celo našel kak moder mož, ki je začel resno misliti na trhlост človeške družbe, a oni, ki bi bili morali poseči vmes, se niso zganili, so držali roke križem, in jih drže še danes, češ, da morajo tako postopati iz „višjih ozirov.“ In ti „višji oziiri“ niso zopet nič drugega razen liberalnih načel in ona peščica „baronov“, ki ima mnogo denarja na razpolago in vsled tega tudi veliko moč in veljavo.

Gmotno in npravno propadajoče in propalo ljudstvo zahteva svoje pravice, a jih ne dobi, in zato si jih hoče siloma iztirjati. Navadni odgovor na te „uzurpacije“ so skoraj izključno le bajoneti. Letošnji izgredi v Italiji nam to jasno dokazujejo. Toda gorje onim, ki se poslužujejo meča mesto pravične razsodbe, ki dajejo zatirancu svinca meste pravice in kruha, ki mu tiče po naravni in božji postavi!

Videč, da posamezniki nič ne opravijo, jeli so se gmotno in često tudi npravno propali delavski sloji družiti v cele vojske, ki bodo polagoma odločno tirjale, in ne samo tirjale, ampak siloma prisvojile vse pravice.

Vsekako se bližajo vnovič časi velike francoske revolucije, časi, katere je Maréchal že v prejšnjem stoletju napovedoval z besedami: „Franska revolucija je samo predhodnica dosti večje in slavnjejše, katera bo potem zadnja.“

Narodi spoznavajo bolj in bolj, da je liberalna vlada, vlada kapitalistov, skrajno krivična večini drugih slojev, in z Verniand-om kličejo: „Vsi se damo pomoriti, da se le prostost, t. j. vlada skupnosti (vseh stanov) reši!“

In sedanje generacije, katerim je liberalizem vzel vse, se kaj dobro pripravljajo in organizujejo. Vsled splošne nezadovoljnosti in razkačenosti je vedno večji nered; bolj in bolj se širi prekucijsko gibanje proti verskemu, političnemu in socijalnemu redu; pojavljajo se skrivne anarhistiške in nihilistiške zarote in rudeči, brezverski socijalizem; sliši se skoraj dan

za dnem o zavratnih napadih na kronane vladarje; vsled naglega obubožavanja celih stanov se množe zločini; vsled pomanjkanja in nevere so na dnevnem redu samoumori — in to celo med mladino!

Anarhistovska zaveza, katere se je ustanovila l. 1869, pravi v svojem oklicu:

„Zveza mednarodnih bratov hoče splošno, socijalno, modroslovno, gospodarsko in politično revolucijo hkrati. Od sedanjih razmer, katerih temelj je zasebna last in izkoriščevanje, versko in metafizično, meščansko-doktrinarno ali jakobinsko-revolucionarno načelo oblasti (avtoritete), ne sme najprej v Evropi potem na celem svetu ostati kamenna kamenu. Mi kličemo: Mir delavcem! Svoboda podjarmljenim! Mi pa kličemo tudi: Smrt gospodom! Smrt izkoriščevalcem in jerobom! Mi hočemo uničiti vse države in cerkve z njih verskimi, političnimi, pravnimi, denarskimi, policijskimi, znanstvenimi, gospodarskimi in socijalnimi napravami, zato da se vsi milijoni ubogih, goljufanih, usuznjenih, trpinčenih in izkoriščevanih človeških bitij oproste od svojih oficijelnih in oficijoznih voditeljev in dobrotnikov, bodisi da so ti družbe ali posamezniki. V polni prostosti naj si oddahnejo zatiranci!“

In vprašamo se: Kdo je kriv temu žalostnemu stanju?

Lev XIII., vrhovni skrbeči oče sveta, je natančno določil dijagnozo bolezni na socijalnem telesu, kakor stoji na čelu tega spisa, in to večkrat; določil je dijagnozo, ob enem pa podal tudi prava sredstva ozdravitve moderni družbi, ako se hoče rešiti.

Krivi temu so torej krivi nauki in načela naturalizma, kriv je iz kratka liberalizem, ki je vsota vseh krivih nauk in sestavov vseh časov.

Izmed naturalistiških laži-načel omenja sv. oče posebno tri temeljne nauke.

Prvi uči, da morata človeška narava in razum biti človeku jedina učitelja, najvišja razsojevalca in jedina voditelja v življenju. Ovržena je torej že a priori vsaka vera v avtoriteto, zakaj kot resnico je primoran po tem nauku sprejeti razum le to, kar pojmi direktno in pozitivno. Razum pa ne more — kakor uče ti modroslovci — za trdno dokazati, da je Bog, da je človeška duša duh, po sebi neumrjoča, in da je po tem življenju še drugo, večno. Zatorej sme o tem človek soditi kakor hoče.

Drugo načelo trdi, da je vsak človek po naravi dober, podedovanega greha ni, in zato tudi nismo dolžni mrtviti se, se postiti, se zatajevati i. t. d. Prostost človekova ni oslabljenjena po grehu in ni nagnjena

k slabemu. Kar uče duhovni kot slabo, so naravni nagoni, in ker je narava dobra, ne mogó biti oni slabi. Pravico ima torej vsakdo one nagone vzadovoljevati z vsemi pripomočki, katere mu nudi in dovoljuje prostomiselná in neodvisna morala.

Tretji naturalistiški nauk uči, da so si vsi ljudje po naravi popolnoma jednaki in imajo vsi iste pravice. Vsakdo je po naravi povsem prost. Nikomur ni dano zapovedovati drugemu razen kdor mu je dal to oblast sam prostovoljno. Zato pa ima vso oblast vladanja in ukazovanja v javnem življenju prav za prav le prosto ljudstvo. Vladar in postavodajalec deluje in uraduje le kot pooblaščenec prostega ljudstva in izvrševalec proste ljudske volje.

To so torej oni temeljni nauki, vsled katerih je moralo nujno, kakor pravi Lev XIII., priti do sedanjega žalostnega socijalnega stanja.

Ako se pa zastopa — nadaljuje Lev XIII. — tako grozno kriva načela, in ako brezverski profesorji državni leto za letom zustrupljajo mladino s takimi nauki, je li drugače mogoče, kakor da se tako strašne bolezni pojavljajo na človeški družbi? Mej drugimi gnilimi pojavi našega časa je poudarjati posebno žalostno dejstvo, da je postalo nekako moderno, olikano, da se javno zaničuje in prezira vse katoliško cerkveno življenje, da to preziranje često prehaja v najhujšo nestrpnost in sovraštvo.

Naj se li temu čudimo? Ne, trdi Lev XIII. Ako je namreč res, kar uče naturalisti, da je človeški razum človeku jedini učitelj in voditelj v vseh razmerah življenja, čemu bodi-li še v praktičnem življenju pozitivno krščanstvo in ves nadnaravni red na svetu, karerega varihinja je cerkev? Gotovo je brez pomena!

Cerkev živi sicer — dosti čudno! — že 1900 let; z naturalistiškega stališča pa res ne vemo čemu. Torej je cerkev povsem brezpomembna in nesmotrena náprava, ki res ne zasluži drugega, kakor da se jo prezira in sovraži. In kako more cerkev pač to še veseliti, da jo „zmerni“ naturalisti le sovražijo! Ker mora namreč cerkev kot „steber in trdnjava resnice“ te pogubne zmote in njih praktične posledice celo zavračati in proklinjati, ker bi drugače jenjala biti „steber in trdnjava resnice“, bi pač ne bilo nič naravnejšega, kakor da se ojači ono preziranje v popolno, pozitivno preganjanje!

Zato pa res preganjanjo dosledni naturalisti, t. j. prostozidarji, cerkev kar najsovražnejše in brezobzirnejše. Kjerkoli se morejo prosteje gibati, si prizadevajo na vse mogoče načine, da jemljejo cerkvi kot učiteljici in avtoriteti ves vpliv na državo in skušajo uravnati vse javne zadeve, ne da bi se ozirali na temeljne nauke in zakone cerkve. In zakaj

ne? Saj je ta intoleranca in preganjanje nujna in logična posledica temeljnih naukov naturalistiških! — Tako približno sv. oče.

O Bogu, o duši sme človek soditi, kakor hoče — ker mu razum ne more (!) dokazati, da je Bog. To je pač najhujša vseh zmot vseh vekov. Ako ni Boga, potem sme človek delati, kar hoče, ni odvisen od nikogar, in vežejo ga le nekateri zakoni države, ki skrbi za javno varnost in red z bajonetom v roki. Tak človek ne pozna nobene vesti, ne pozna nobene morale, ne pozna nikake dolžnosti do svojega bližnjika — pozna le samega sebe! — Skrajno žalostno pa je, ako je celo vlada napojena s tem duhom. Po delovanju in vplivu take vlade mora vse versko mišljenje in življenje oslabeti in se poizgubiti, generacija za generacijo bolj podivja, in nasledki brezverstva se morajo tudi v kratkem jasno pokazati.

Berlinsko ministertvo priznava samo, da se je „podivjanost“ mej ljudstvom po zadnji vojski, t. j. potem, ko se je jel gojiti takozvani „državni naturalizem“, močno razširila in se širi bolj in bolj. Kake sado ve prinaša državni naturalizem, nas pač najbolj poučujejo suhe številke. Od l. 1871. do 1875. v dneh najbolj vročega „kulturkampfa“ so se pomnožili zločini, ki so se obravnavali pred porotniki Pruske za nad 60 %. Leta 1871. je bilo 92 ubojev in napadov — l. 1875. — 221, t. j. za 140 % več; prevar l. 1871. — 186, a l. 1875. — 545, t. j. za 193 % več; sleparskih bankerotov l. 1871. — 59, l. 1875. — 228, t. j. za 286 % več; zločinov proti nramnosti l. 1871 — 501, 1875. — 1013, t. j. 102 % več. Od leta 1871. do 1875. je naraslo število porotnih obravnav od 6403 na 10268! Samoumorov je bilo na Pruskem l. 1870, — 2723, a l. 1875, — 3278! „Nunja posledica naturalizma“, piše M. Pachtler D. J. ¹⁾, „katerega tako skrbno goji moderna država, je razkristijanjenje ljudstva, razširjanje nevere in ateizma v veliki množici, tako da se je za severno Nemčijo že prerokovalo zmago nevere nad vero. Ta ateizem se je razširjal najprej v višjih slojih po brezverski vedi na državnih vseučiliščih, po časnikih in lepou slovu, in se je smatral za nekaj privilegij „izobražencev“, že davno predno je dvignil glavo rudeči socijalizem. Formalno in zunanje so se ti ateisti prištevali tej ali oni „konfesiji“, v resnici pa niso verjeli na nikakega Boga.“

Pač ni čuda, če so danes sodišča in zapori skoraj središče javnega življenja, ako se sliši dan za dnem o zločinih najrazličnejših vrst.

¹⁾ M. Pachtler, Die Ziele der Socialdemokratie und der liberalen Ideen, str. 46.

Nedavno sem čital v „Slovencu“ naslednjo notico: „Zagrebski Obzor“ toži, da se na Hrvaškem silno množe samoumori, ter predlaga, da naj listi ne prijavljajo poročil o samoumorih, češ, da to zapeljuje mladino k posnemanju.“ In „Slovenec“ pravično dostavlja: „Poročila pač niso kriva, ampak rastoča nravna propalost je vzrok tega žalostnega pojava!“

Dosti bi se dalo pisati o tem prevažnem predmetu, a pustimo to za sedaj in poslušajmo, kaj pravi Lev XIII. nadalje o drugi osodepolni in prenevarni bolezni na socijalnem telesu, o socijalizmu in komunizmu.

„Pristaši te stranke,“ pravi sv. oče, „hočejo odpraviti lastninsko pravo, ki ima svoj izvor v naraynem pravu, skušajo po nedopovedljivem zločinu ropati in proglasiti za skupno, občno last vse, karkoli je kdo na pravičen način podedoval ali si pridobil z dušnim ali telesnim delom in varčnostjo.“

In naj se li čudimo temu? Leo XIII. spet trdi, da ne. Ako je namreč res, kar uče naturalisti, ako je krščanstvo nesmotreno in zavrgljivo, in ako so nebesa le gola pravljica, komaj dobra za otroke in babice, potem si pač ne more človek v svoji prirojeni težnji po sreči iskati drugod sreče in uzadovoljenja kakor v uživanju sveta. Ker so si pa vsi ljudje jednaki in enakopravni, čemu naj bi imeli vedno le nekateri vse, žuljave roke, milijonov lačnih delavcev pa nič? Ali je to imeti „jednake naravne pravice?“ In ako bi postale te, takozvane „jednake naravne pravice“, slednjič vendarle pravice, ali bi ne bilo potem vse izrabljanje delavskih močij v službi kapitala dosledno velikanska krivica — ali bi ne bilo potem takozvano premoženje bogatih prav za prav „rop“, na katerem tiči kri in znoj revežev. In ako si slednjič prisvoje tudi delavci filozofijo in to prepričanje, se je li čuditi, vprašuje Lev XIII., „ako se ljudje najnižjih slojev naveličajo svojih revnih stanovanj in delavnic in napadejo roparsko gradove in lastnino bogatinov zahtevajoč enakost imetja?“ Gotovo se ni čuditi temu — čuditi bi se morali, ako bi bilo narobe! Socijalizem in komunizem sta torej le naravni posledici naturalizma.

Do vseh teh groznih pojavov je moralo torej nujno priti. Kakor že zgorej omenjeno, pusti se na račun velike večine ljudstva, osobito delavskih stanov vsled liberalnih načel državnih nekaterim kapitalistom, da gromadijo zaklade na zaklade, med tem ko glavni stebri države gladu trpe in fizično in moralno slabe. Zraven tega je jela prodirati mej nezadovoljne in pomoči iščoče delavske stanove še nevera; sleparski sebičneži so jih jeli v svoje sebične svrhe zavajati na kriva pota in jim vsiljati materijalistične nazore o človeku in življenju, češ, le v materijalizmu jim

je iskati rešitve. In ti naturalistiški ali materijalistički nauki so se mej delavsto tako zaplodili, da jih je skoraj nemogoče več izruti. Sadovi teh nauk se tudi že bolj in bolj pojavljajo.

V 26. številki „Glasnika“ se čita: „Ali je država zmožna, da ukroti take zverinske nazore? — Če tako dela, kakor zdaj, jih ne bo mogla omejiti, ampak jih bo še bolj utrdila. Če bo še nadalje na škodo delavskega stanu podpirala kapitalizem in ne bo skrbela za versko vzgojo ljudstva, potem je država svoj lastni najnevarnejši grobokop. Dokler se bodo trinajstletni smrkovci (z ozirom na Luccheni-ja) na šolskih klopeh že bahali z brezverstvom in anarhizmom, toliko časa ni mogoče misliti na mir in red!“

Na Pruskem kjer je npravni nivô po statističkih izkazih na jako nizki stopinjah, se je socijalnodemokratsko gibanje tako razširilo, da je začela vlada resno misliti, kako je potlači in uduši. Cesar Viljem je tudi sprevidel vzrok te kuge, ki preti uničiti celo državo, in izjavil, da more to nevarno gibanje poblažiti vera: „Schafft mir Religion ins Land!“ Toda s samim vsklikanjem se ne opomore! Opomoči se tudi ne mores strogimi zakoni in preganjanji ter skrbnim nadzorovanjem. Dijagnozo bolezni je natančno določil sv. oče, in dejal, da je jedini pripomoček izboljšanje gmotnega stanja in prava verska vzgoja na nižjih in višjih šolah. —

Naturalistiška načela so sicer v tesni zvezi med seboj, in kdor zastopa jedno zastopa tudi drugo, vendar pa je dobro ločiti jih z ozirom na njih učinke in sadove.

Veliko zlo naših časov so tudi žalostne razmere v neštetih modernih zakonih. In te so tudi posledice, to je tudi vspeh naturalistiških nauk. In Lev XIII. spet vprašuje: Ali naj se temu čudimo? Ne, take razmere so se morale razviti! Zakaj, ako je res, kar uče naturalisti, da so vsi ljudje prosti v tem smislu, da nima nihče nobenih dolžnostij, razen ako si jih naloži sam, pač ne more biti zakon nič drugega, kakor prosto sklenjena pòsvetna pogodba, kakor vsaka druga pogodba. In ako se more vsaka druga pogodba po medsebojnem sporazumljenju lahko premeniti ali uničiti, zakaj bi ne mogla tega storiti tudi so proga glede na zakon? Ali z drugimi besedami: Zakaj bi se ne smela soproga spet razdružiti in skleniti z drugimi nove zakonske pogodbe, kadar se jim zljubi in sta se naveličala drug drugega? Z naturalistiškega stališča se mora pač imenovati neločljivost zakona velik in krivičen napad na osebno prostost! Zakaj bi ne smel mož ženi in žena možu dovoliti, da ide kamor hoče? Ali naj bi bilo to prelomljenje zakona? In vzemimo dalje, da sloni to na vse zadnje vendarle na nara-

vnih nagonih, in ker je narava dobra in mrtvenje bedarija, naj bi bilo prelomljenje zakona greh? Nikakor ne! Naturalistiški zakon je prav za prav le „prosta ljubezen“. In pod firmo te „proste ljubezni“ se dandanes po gledaliskih odrih in po romanih opravičujejo vse pregrehe in nesramnosti izven zakona in v zakonu. —

Kako osodepolni nauki! Po naturalistiškem nauku je torej človeška narava dobra, ker ni podedovanega greha, volja ni nagnjena k slabemu sploh vse človekove strasti so dobre, ker so naravni nagoni, in človek sme vse početi, kar mu dovoljuje prostomiseln in neodvisna morala — torej vse!

Imeniti francoski socijalni politik Le Play piše: „Najnevarnejša vseh zmot našega časa, glavni vzrok zlu naših dnij je nauk, ki ga je razširjal sredi 18. stoletja J. J. Rousseau po svojem „Contrat social“, pobijajoči podedovani greh v človeštvu, kar je v odločnem protislovju z dosedanjo skušnjo.“¹

Socijalni domokratje kot brezverci zanikujejo podedovani greh v našem smislu, po svoje ga pa takóle določujejo: Pravi podedovani greh, vsled katerega je trpelo do sedaj človeštvo, je sebičnost.

Ker je torej po teh naukih človeku vse dovoljeno, ker ni sploh greha na svetu, ker je vse dobro, kar človek počenja, se res ni čuditi, da človeštvo propada. Čuditi se pa tudi ni, da so države, ki so gojile in še goje take naturalistiške nauke, v največji nevarnosti od strani naturalistiško vzgojenih lastnih sinov.

„Naši liberalni veleobrtniki“, piše Dietzgen, „so si na vse mogoče načine prizadevali, in to osobito od l. 1848, da bi razkristijanili delavce, odpravili praznike in nedelje. Delavska izobraževalna društva prostozi-darja Schulze-ja iz Delitsch-a, katerega so imenovali naprednjaki „kralja v socijalni državi“, so uživala liberalno „omiko“, t. j. so izgubila popolnoma vse vero. Vse to se je delalo za socijalno demokracijo! Sedaj čutijo plemenitniki resnico pregovora: Krivica se sama kaznuje. Prekasno! Zakaj setev gre že v klasje!“² Tako socijalni demokrat!

In R. Meyer pojasnuje: „Nikakor ni kriva toliko relativno večja reva in potreba četrtega stanu, da se tako množno poprijemlje socijalizma, kakor navadno trdé soc. demokratje. Kriva je temu marveč bolj praznosta v srcih delavcev, katerih ne ogreva zadosti in popolnem vera in le-ta praznosta pripravlja v srcih prostor za novo religijo — za socijalizem.“

¹ Iz M. Pachtler-jeve: Die Ziele der Socialdemokratie und die liberalen Ideen, str. 34.

² Istotam, str. 48.

Kakor smo torej videli iz dosedanjega, je moralo nujno priti do žalostnih današnjih razmer. In vse to je zakrivil liberalni državni naturalizem, ki je ljudstvo upoprastil nravno in gmotno. Pomoči treba, da se človeška družba sploh, posebej pa še posamezna država reši nadaljnjega propadanja in konečnega grozovitega poloma, pomoči treba, in to nujne, izdatne, gotove pomoči! Kje pa je iskati pomoči!

Oni, ki je tako natančno določil dijagnozo boleznij na socijalnem telesu, slavni, modri Lev XIII. nudi tudi vspešnih sredstev, zdravil. Da bi ga le hoteli poslušati velikaši sveta! A nočejo ga. In, da se poslužim besed sv. očeta, ali naj se temu čudimo, da ga ne poslušajo? Nikakor ne! Vzgojeni in pitani z naturalistiškimi nauki, polni preziranj in sovraštva do sv. stolice in cerkve sploh, po svoje prepričani o nesmotrnosti in nepotrebi cerkve, je skoraj nemogoče, da bi ga poslušali. In ako ga ne bodo poslušali, bo pokazala zgodovina prihodnosti, kako prav je imel Lev XIII.

Z jednako bistrournostjo, kakor je določil sv. oče vzroke boleznij na socijalnem telesu, in ne samo teh, katere smo tukaj navedli, ampak tudi vseh drugih, jednako bistrourno, pravim, je sestavil tudi zdravilni recept, podal sredstva, s katerimi bi se dalo opomoči žalostnim razmeram.

Ker je glavni uničujoči strup sedanjega časa, naturalistiško modroslovje, povsem kriv sestav, priporoča slavni papež pravo filozofijo, filozofijo strinjajočo se z razumom, filozofijo ki obstoja v cerkvi že od nekdaj, ki je teoretično in praktično dokazana kot jedino prava, ki se ne spreminja od leta do leta, ampak je ostala skozi stoletja vedno ista. Sv. oče priporoča filozofijo, ki zahteva nujno Boga, ki nikakor ne nasprotuje božjemu razodenju in božjim zakonom, ki zahteva krščansko vero, zakaj krščansko vero zahteva po pravi filozofiji naravni razum. In zato je Lev XIII. združil vse pripomočke k ozdravljenju v par stavkov: „Ker se ravna značaj in kakovost države po značaju, kakovosti in nravnem stanju narodov in ker je dalje odvisno nravno stanje naroda, ljudstva od temeljnih načel in navad posameznih državljanov, po katerih se vse ravna in kateri določujejo vse javne naprave po svojih načelih in nazorih, zato more postati vse javno življenje le na jeden način spet pravo in vzorno: isti vplivni posamezniki se morajo potruditi popustivši pogubna načela, ki so provzročila revo današnjih dnij, da se povrnejo spet v cerkev in jamejo krščansko misliti in krščansko delati v zasebnem kakor tudi v javnem življenju“.

Podlaga vspešnemu vladanju, vodečemu ljudstvo k sreči, mora biti vera! In isti Voltaire, ki je klical zoper katoliško cerkev: „Zadavite nesramnico!“, je priznal to resnico pišoč: „Modrujte, kolikor časa hočete,

o najboljši vladni obliki, ako pa vam je vladati le jeden trg, jedno selo, morate imeti le-to vero!" Sv. oče priporoča na to, kaj morajo katoličani storiti, da počnejo spet krščansko delati in misliti in to najprej v zasebnem življenju. Prvi in vedni njegov opomin se glasi: „Molite, molite, molite!“ Zakaj to je najboljši in najnujnejši pripomoček, da začne verskemu življenju odmrli katoličan spet versko živeti in delovati. Kako težko je pač opustiti mnogotere zmote in slabosti, katere so se človeku že priljubile, kako težko je premagati napuh in ošabnost in priznati svojo zmoto! In vsemu temu opomore molitev, milost božja. In ravno zato, ker moderni svet več ne moli, je zanj največja nesreča, se ne čuti nikdar zadovoljnega.

Poleg tega pa treba skrbeti, da se ujema vse naše življenje in vsa naša nravnost čim popolnejše z evangeljskimi zapovedmi. Natančno treba spolnovati božje in cerkvene zapovedi; posebno dobro in koristno pa je, družiti se v bratovščine, v tretji red sv. Frančiška in v Marijino kongregacijo.

Toda ne samo v zasebnem življenju, ampak tudi v javnem nam treba krščansko misliti in delati, pravi sv. oče.

Posebno važna točka v javnem življenju je šola, vzgoja. Vzgajat treba otroke že v prvi mladosti strogo krščansko; duhovniki in učitelji naj si prizadevajo, da uvedejo v šolo spet živo krščanstvo. Na visokih šolah posebno naj bi se spet uvedlo pravo modroslovje, kakor je bilo pred reformacijo, modroslovje v smislu in duhu in pod zaščito sv. Tomaža akvinskega. Na visoke šole, kjer se predava v protiverskem, prostozidarskem smislu, naj bi stariši svojim sinovom ne dovoljevali!

Pred vsem pa se uvedi pravo krščanstvo v družino: krščansko bodi življenje soprogov, krščanska bodi vzgoja otrok. Odpravi se civilni zakon kot največje zlo, in državi se vzemi preveliki vpliv, ki si ga je prilastila krivično nad družino.

Javno življenje bodi podoba zasebnega, kakor v zasebno življenje, tako se tudi v vse socijalno življenje uvedi krščanstvo: praznuj se nedelja, delavcem naj se da prilika, da opravijo svoje verske dolžnosti, ker drugače morajo skoraj nujno pasti v kremplje neveri in socijalizmu. Delavstvu naj se pomore v gmotnem oziru, vrnejo naj se mu pravice, katere mu določuje naravni zakon. Država naj z zakoni omeji zatiranje delavcev, naj določi pravično razmerje mej delavci in delodajalci. Ustanavljajo naj se zavodi za onemogle delavce, bolnišnice za reveže i. t. d., in vse to v pravem krščanskem duhu, ne pa v brezverskem, humanistiškem.

Slavni socijolog in škof Ketteler piše: „Ustanove humanizma so neznatne. Sploh je prava pomoč v pravi postrežbi in ljubeznivem postoj-

panju. Da se vzdržujejo tudi humanitetni zavodi na še precej visoki stopinji, se je zahvaliti posameznim visokim in plemenitim osebam in konkurenci s krščanskimi enakimi zavodi... Skrb za onemogle delavce je izključno krščanskega izvora; stara poganska, helenska in rimska kultura ni poznala tega. Humanistiško prizadevanje bo vedno le uboga karikatura krščanskega delovanja.“

Jednako treba skrbeti tudi za zdrava stanovanja delavcem. Pripomoči se jim mora, pravi sv. oče, ali pa jih vsaj ne ovirati, da si pridobe kaj lastnega premoženja, hišo in malo zemlje, kjer je vsak sam svoj gospod. Ustanavljajo naj se v prid delavstva „društva rokodelskih pomočnikov“ po vzoru Kolpinga, ki je bil izprva sam rokodelski pomočnik in potem vstopil v duhovski stan. Istotako tudi druga poučna izobraževalna, krščanskosocijalna društva. V gmotnem oziru naj se kolikor mogoče pomore delavskim stanovom s konsumnimi društvi, s posojilnicami in hranilnicami tudi na male uloge, da se ljudstvo privadi varčevanju.

Jako važna točka je slednjič tisek, kateri je posebno dobro sredstvo za razširjanje in zagovarjanje pravih načel in resnic, resničnega prava in prave prostosti. Katoliške časnike sv. oče o tej priliki posebno opominja, naj nikar strastno ne napadajo nasprotnikov, ampak vedno le mirno, a stvarno in odločno.

Kadarkoli se je pa treba potegovati za pravice cerkve, zagovarjati njene nauke, odbijati neosnovane in krivične napade na cerkev ali njene služabnike in naprave, sploh v vseh stvareh, tičočih se javnega življenja opominja sv. oče, naj katoličani nikdar se nastopajo posamič, ampak naj skupno vedno „ohranjajo jedinstvo v mišljenju in enakost v delovanju“. V ta namen in radi večjega in gotovejšega uspeha pa naj se katoliško ljudstvo čim tesneje oklene apostolske stolice in svojih škofov kateri se postavljene od sv. Duha, da vladajo cerkev božjo!

Ta in jednaka so torej sredstva, katera priporoča Lev XIII., da se ozdravi današnje socijalno telo neštetihi bolezni.

V ta namen pa ne mogó delovati samo posamezniki, samo nekatera društva, ker ves njih napor bi bil neuspešen, marveč vlade, mogočneži sveta, ki jim je v rokah usoda narodov, naj se zganejo ter z vstrajnim in odločnim delovanjem skušajo popraviti in preosnovati to, kar so zagrešili, kar so zakrivali neštetihi naturalistiški, brezverski nauki.

Skraino žalostno pa je, da velika večina noče niti sedaj ob ednajsti uri spregledati, da se nočejo zganiti oni, ki nosijo „meč pravice“, ter še vedno nadaljujejo pogubno delo svoje in svojih prednikov. Pomnijo naj pa, da se dá zlomiti slednjič vsak bajonet, ne pa človeška volja, zdivjana in prisiljena k samoobrambi. Dá se ukrotiti zver, podivjani človek pa ne!

Tem in sploh prizadetim bi zaklicali besede, s katerimi je pričel na I. slov. kat. shodu svoj govor o otrovnem slovstvu in časopisju Matija Sila: „Meglio tardi che mai!“ Dá, raje kasno nego nikoli! Navadno se dá v zadnjem trenutku še kaj opomoči, da se vsaj nekaj rešiti, dá se vse nesreče izid še malo omiliti, ako ne odvrniti — ubrani se splošen polom! — Torej — meglio tardi che mai!

Daničarska govorila na dijaškem shodu.

I.

Govoril stud. iur. Ivan Šinkovec.

Nedavno so obsodili v Parizu anarhista Etiévant-a na smrt. V ječi je svojemu očetu napisal list, v katerem pravi sledeče: „Zdi se mi vedno znak bojazljivca, ako ne izpovemo resnice, katero smo izpoznali, odkrito in javno, naj pride potem, kar hoče. Resnico maskirati, da se jo spravi skozi svet, se pravi: jo zatajiti. Zato so mi spoznavalci vseh verskih in modroslovnih sistemov veliko ljubši, nego oni, ki se niso upali svojega prepričanja in mislij v svetu javno priznati in jih javno zagovarjati in braniti.“

Ker smo istega mnenja v tem s tem anarhistom krščansko misleči dijaki, zato smatramo za opravičeno in celo potrebno, da izrazimo svoje mnenje in prepričanje o predmetu, ki je danes na dnevnem redu.

Včeraj se je slovensko dijaštvo združeno in jednoglasno izjavilo za slovensko vseučilišče v Ljubljani. Vsi brez razločka prepričanja smo za to, saj se nazivljemo vsi: narodnjake. Danes pa je na dnevnem redu druga točka: organizacija slovenskega dijaštva. Gospodje predgovorniki so govorili o tej točki, kakor bi ne bilo med slovenskim dijaštvom nobenega razpora, ali vsaj kakor bi bil ta razpor malenkosten, postransk. Gospodje so mnenja, da je treba združiti se celemu dijaštvu v jedno celoto, to je v jedno društvo, ki bo obsegalo pod svojo streho gostoljubno vse dijaštvo, ki se nazivlje slovensko. Tudi krščansko misleči dijaki smo tega mnenja, da bi bilo našemu dijaštvu v veliko korist, ako bi se združili vsi dijaki. Nikari ne mislite, da smo mi prepira željni in da hočemo razpor. Ne, naša želja, da bi vse dijaštvo bilo jedino, je tako velika, kakor je velika ljubezen do naših vzvišenih principov. Toda kaj fantastični in nepraktični bi morali biti, ko bi ne uvideli ali pa hoteli zatajiti dejstvo, da je slovensko dijaštvo razcepljeno. Ako hočemo se zjediniti, tedaj ne

krijmo rane, marveč preiščimo, kje in kakšna je, in potem še le zdravimo.

Vsak vek ima svoje boje med duhovi, kateri boji pa so v bistvu vedno isti, menja se vsakokrat le jeden bojevnik, drugi je vedno isti. Krščanstvo, ali izrazimo se točneje: katoličanstvo je oni duh, ki je vedno isti, neizpremenjen, včasih odločnejši, včasih bolj tih, vendar v bistvu neizpremenjen. Njemu nasproti pa je duh antikatoličanstva, ki pa se menja. Jedenkrat nastopi kot buren revolucionarec, drugokrat zopet kot tih, lizunsk duh, ki si nadeva ime reformatorja ali pa navduševalca prostosti. V XIX. stoletju je obvladal nasprotstvo katoličanstva takozvani liberalizem. Zarodil se je burno, svoje pogubno, uničevalno delo pa je nadaljeval tiho in polagoma, kakor voda, ki razjeda breg. Uničil je vse, kar je sezidala cerkev v socialnem življenju, razjedel vse niti, ki so vezale človeka na človeka in človeka na Boga.

Žalostno, toda neizogibno je prišel ta duh tudi med Slovence. Seveda je bil prvi apostol njegov ne ljudstvo, temveč cvet, ki je prišel iz ljudstva, — naša inteligenca. Iz inteligence je zašel strupeni duh tudi med — dijaštvo. Šola, vzgoja in svet je vzrok, da se je vtihotapil ta duh tudi med slovensko dijaštvo.

In v istem hipu, ko je dejal prvi slovenski dijak: liberallec sem, v istem hipu je bil razpor v slovenskem dijaštvu spočet. Razvijal se je liberalizem v dijaštvu, skoraj je bila nevarnost, da obvlada celo posvetno dijaštvo, ko so vstali možje, ki so uvideli z bistrim očesom, kam rine slovensko dijaštvo in kolika nevarnost preti s tem ljudstvu, in so se odločili nevstrašeno za katoliško idejo.

Dijaštvo je razdeljeno v dva nasprotna tabora, v liberalen in katolišk. Razpor je torej principijelen.

Tako stoji torej stvar. Danes smo se pa sešli dijaki obeh nasprotnih naziranj. Namen današnjega zborovanja je, da se osnuje celotna organizacija, da se torej vse dijaštvo združi v jedno društvo, da „deluje za narod“. Gtejte, gospoda, tu pa se gre pred vsem za naše slovensko ljudstvo, tu se gre za socialno delovanje med ljudstvom. Zato moramo biti dvakrat oprezní, ako nam je ljudstvo pri srcu, saj od programa, ki se osnuje za delovanje, je odvisno vse.

Vprašamo zatorej: Kak program naj ima ta organizacija? Pred vsem pojem organizacije. Danes se je hotelo vsega ogniti, kar nas razdružuje, govorilo se je samo le to, kar nas druži. Kaj pa nas druži vse slovenske dijake? To nas druži, da smo vsi Slovenci. Torej narodnostna ideja. Vsi hočemo za slovenski narod delovati, oziroma za slovensko ljud-

stvo. Toda način delovanja nas razdružuje, saj način, kako doseči srečo in blagostanje, je principijelno različen. Drugače si misli srečo in drugače jo misli doseči liberallec in drugače katoličan. V organizaciji pa je treba imeti jednoten pojem o sreči ljudstva in o načinu delovanja. Ako pa je ta program jednoten, ali liberalen ali katolišk, tedaj nimata oba prostora v nji. Misel torej, da bi se „opustilo, kar nas loči, in sprejelo, kar nas druži“, to je tako površna in plitka misel, da jo mora vsak, ki količikaj globlje in logičnejše stvar premisli, opustiti.

Krščansko misleče dijaštvo je sestavilo lani na svojem sestanku program, ki obsega vse stroke našega delovanja. Mej drugim je tudi sklenilo: Krščansko misleči dijaki naj bodo člani vedno le oddelčno krščanskih ali katoliških društev, ker vsako polovičarstvo škoduje.

— VI. 6.

Zato hočemo mi od novega društva, da se nam že zdaj da zagotovilo, da bo program popolnoma v krščanskem smislu, ne samo z besedo, marveč da preveva ves program duh pristnega, konsekventnega, praktičnega krščanstva. Mi nečemo onega frazastega krščanstva n. pr. Massarykovega, ki je bog dela češkega dijaštva, marveč izrečno katoliškega krščanstva.

Da pa povem določneje, kako si mislimo mi ta katoliški program, naj razjasnim, v čem obstaja praktičnost katoliške ideje. — Pred vsem mora nepristransk katoličan reči, ogledavši se po življenju, da je naše socialno stanje popolnoma v nasprotju s pravičnostjo in krščansko ljubeznijo, torej v nasprotju s katoliško idejo, iz katere izvira ideja vsečloveške enakosti v pravo do svobodnega razvijanja in zasledovanja sreče in ideja pravičnosti, ki da po principu enakosti vsakemu, kar mu gre. V tem pa se je že postavil na socialno stališče. Mi smo torej pred vsem socialisti. Oprijeli smo se, videč kako preti našemu ljudstvu poguba i od strani nižjih praktičnejših liberalcev: socialne demokracije, socializma, ki je sezidan na trdnem, nepremakljivem temelju katoličanstva, t. zv. krščanskega socializma. Povdarim pa pred vsem glavni moment krščanskega socializma, namreč demokratično idejo.

Naš narod je demokratičen, saj ga tvorijo sami delavski sloji, zato ima tudi tako malo pravic. Glejte Čehe, ki imajo plemstvo in mnogo buržoazije, oni gredo hitro naprej. Mi pa ne bomo preje dobili svojih pravic, dokler ne zmaga demokratični element. Rešitev slov. naroda jo v demokratični ideji. Te se torej trdno držimo. Ne bodo nas rešili visoki sloji nikdar, saj oni ne poznajo ljubezni in sočutja do ljudstva, ki mu je tuje. Zato zahtevamo, da je program društva krščanskosocialen. Naj se pridruži društvo naši sloven-

ski kršč.-socijalni organizaciji, ki objema vse slovenske delavske stanove. Naj postane član te organizacije, potem bo res praktično lahko delovalo v korist ljudstva.

Kdo izmed gospode mi bo pa morda dejal tako-le: Jaz sem tudi socijalist, ali nisem niti krščansk socijalist niti temu dijametralen socijalni demokrat, ampak sem recimo „narodni socijalist.“ Gospoda. predpostavljani namreč, da stojimo vsi na socijalnem stolišču, vsaj z liberalci v gospodarskem smislu ne moremo in nečemo na tem mestu govoriti, oni ne spadajo med nas.

Torej „narodni socijalizem!“ Razen katederskih veleučenihi in strašno kompliciranihi socijalnih sostavov ne poznam družega v praksi, nego češkega, ki se tako nazivlje. In na tega morda kedo misli. Ta „narodni socijalizem“ med češkimi delavci pa se faktično razločuje od socijalne demokracije le v narodnostnem oziru.

„Narodni delavec“ je narodnjak, socijalizem vpoštevaja narodnost in zida na tem temelju, dočim ne pozna tega soc. demokracija. Toda ta plot je jako nizek in slab, kaj lahko se ga preskoči. Kadar se gre zoper češke kršč. socijaliste, so jedini s soc. demokrati.

Dvoje smeri v socijalizmu ste, ki bodele ostali konečno na bojnem polju, obe nasprotni si v principih kakor ogenj in voda: kršč, socijalizem in soc. demokracija. K jednemu se bomo obrnili, kakor imamo že temeljne pojme o svetovnem naziranju.

Razložil sem torej, kako si mislimo program novega društva, ki se misli osnovati, oziroma preosnovati. Ako se naše zahteve izpolnijo, tedaj se bomo z največjim veseljem oprijeli dela. Ako pa nečete naših predlogov, tedaj se spomnimo, da je naša sveta dolžnost, da ohranimo neoskrunjene in čiste principe, katere smatramo za ljudstvo zveličalne. Mi smo mladi in čudno se mi zdi, kje more mlad človek svoje principe tako malo spoštovati, da sklepa pogodbe z drugimi principi. Kje je vztrajnost, kje eneržija mladega človeka, kje navdušenje za sveto stvar, ako bi sklenil t. zv. kompromis?! Ne, mi ne poznamo kompromisa, mi smo povsodi in vedno zoper kompromis, ki je zveržen iz raznih principov. Mi z načeli ne barantamo. Le jedna je resnica.

Danes se lahko združimo, vsaj smo Slovenci in vsi smo izšli iz pobožnega vernega ljudstva, toda združimo se jedino lahko na katoliškem temelju. Ako pa se ne združimo, tedaj ve krščansko misleče dijaštvo, kaj mu je storiti: iti po poti, katero je začelo, brez ozira na levo in na desno, zgoraj ali spodaj, krepko naprej do cilja. Gospoda, prevdarite in sklepajte! Mi stojimo krepko na svojem stališču: za katoliško, socijalno in demokratično idejo. Amicus Plato, sed magis amica veritas!

II.

Govoril cand. med. **Anton Brecejl.**

Dragi tovariši! Oprostite, novih misli ne namerjam povedati mnogo, ampak le povdarjati nekatere danes izrečene in splošno odobravane. in raztolmačiti popolno opravičenost načel, ki jih je tako točno in lepo razvijal naš somišljenik in naš tovariš Šinkovic, ker se mi zdi, da večina ni dobro umele njegovega govora.

Najprej tudi jaz iskreno pozdravljam zares prelepo idejo občedijaške organizacije in izrekam srčno željo, da se danes zasnuje taka organizacija, v katero lahko vstopi vsaki slovenski akademik, vsaki tehnik, sploh vsaki visokošolec. Toda ogledati nam treba najprej bistvo vsake organizacije, ako hočemo dati svoji organizaciji oni značaj, kakoršnega ji želi vsaki dobro misleči visokošolec, značaj namreč, da bo mogla že po svojem bistvu stremiti v korist našemu milemu narodu.

Pravi znak organizma je enovitost njegovega delovanja. Istotako mora imeti tudi vsaka organizacija, ki hoče zares uspešno delovati, za trdno podlago enovitost naziranja, enovitost delovanja vse svojih členov. Kaj pomaga vsaka organizacija, ako so nje udje različnega mnenja o nje namenu, ako nje udje ne samo različno, ampak celo nasprotno delujejo, da drugi namenoma in načeloma to pobija, to podira, kar prvi s trudom gradi. Pred sabo imam pravila akad. ferijalnega društva „Save“, ki sem jih pazno prečital. Kakor jih jaz umevam s svojega stališča, so v obče dobra in ž njimi bi se dalo res kaj storiti v prid našemu narodu. Toda mnogo jih je med Vami, tovariši, ki umevajo ravno ta pravila povsem drugače. Jaz sem popolnoma prepričan, da je katoliška vera našemu narodu v največjo srečo: drugi vidijo v osvoboditvi našega naroda od duhovniškega vpliva, v odtujitvi našega ljudstva od katoliške vere njega največji prosep. Meni se zdi, da je vsaka trditev, naši veri nasprotna, našemu ljudstvu naravnost kvarna: drugi trosijo veri in cerkvi sovražne ideje v imenu prosvete in napredka med narod. Meni se zdi, da t. zv. moderno leposlovje kuži naš narod in mu črpa moralno moč, katera edina ga more rešiti: drugi pa se navdušujejo za tako leposlovje in je širijo z vso vnemo med narod. In vsi ti nasprotni nazori in iz njih izvirajoče nasprotno delovanje se dajo kaj lahko spraviti v „Savina“ pravila, ker jim ne dostaja podlage, ker jim nedostaja pravca, kaj je prava narodova sreča, kaj delujmo složno za naš narod. Mi nimamo nič proti pravilom „Save“, odločno pa zahtevamo, predno v njo vstopimo, da se dá tem pravilom enotna podlaga, da jih bomo vsi enako umevali, da homo vsi na ti enotni podlagi lahko složno uravnavali svoje delovanje.

In katera bodi ta enotna podlaga? Sklicujem se o tem na besede današnjega poročevalca o organizaciji, tovariša Reisner-ja, „da bodi razumništvo dušo in telom narodu vdano“, in da „pripravlja narodu pogin, kdor hoče zanesti tuje življe v narod!“ Naša organizacija stoj torej na narodni podlagi, to se pravi, naša organizacija imej ona načela, ki so našemu narodu zvezde vodnice!

Neutajno je naš narod po ogromni večini veren narod, vera, katoliška vera mu je merilo in pravec vsega delovanja. Ne samo, da so se naši državni in kranjski deželni poslanci zedinili izrečno na temelju pozitivnega krščanstva oziroma katoličanstva, ampak ves narod je lani v tem poslopju, v sijajni manifestaciji vseslovenskega in istrsko-hrvatskega shoda jasno in glasno brez najmanjšega priugovora izpovedal, da pričakuje rešitve od krščanstva, večš narod je vsprejel odločno krščanski program ne samo v poliki, ampak za vse stroke javnega narodnega delovanja! To dejstvo, da so namreč krščanske ideje našemu narodu najvišje, priznal je celo zaupni shod narodne stranke l. 1894. ter neprikrito priznal, da z veseljem pozdravlja krščansko-socijalno gibanje, da treba na podlagi katoliške vere uravnati vse delovanje za narod.

Vidite torej, dragi tovariši, da mi, takozvani krščansko misleči dijaki, ne zahtevamo za podlago naše organizacije nič klerikalnega, saj je ravno isto, nič več, nič manj, postavila za temelj svojemu programu stranka, ki ni ne klerikalna, še manj hiperklerikalna, ampak pristno liberalna. Naša organizacija imej torej zares narodno podlago, ki je katoliška!

Poročevalec tovariš Reisner je predlagal, naj se osnujejo v vsakem akademičnem društvu klubi, ki se naj pečajo z gospodarskimi, političnimi vprašanji, ki naj goje strokovne vede, ki naj skrbé za pošleno zabavo. Vse te predloge pozdravljamo radostno in želimo, da se udeležujejo prej ko prej. Skladamo se z namenom društva „Sava“, naj dijaštvo prireja zabavne in poučne shode, naj izdaja poljudne brošure, toda v imenu vseh somišljenikov izjavljam, da ne vstopimo v „Savo“, dokler se „Sava“ ne postavi na narodno podlago, jasno in nedvoumno vsprejeto od vsega slovenskega naroda na vseslovenskem shodu. To je jedina naša zahteva glede temelja naše bodoče skupne organizacije. „Sava“ stoj izrečno na krščansko-katoliški podlagi!

Reisner nas vabi, naj vstopimo kar tako vsi v „Savo“ in pravi, „videli bomo kasneje, je-li skupno delovanje mogoče!“ Tega pa mi ne storimo, dokler se nam ne da zagotovilo, da bo društvo stalo na omenjenem narodnem temelju, dokler se izrečno ne postavi ravno krščanstvo

kakor merilo, kako nam treba umevati „Savina“ pravila, kako nam treba složno delovati.

V imenu svojih somišljenikov torej stavim naslednji predlog: Na občedijskem shodu zbrani visokošolci in abiturijentje zahtevajo, naj se v „Savina“ pravila pripiše dostavek, da društvo deluje na krščanski podlagi! (Tu je nastalo hrupno ugovarjanje in roganje.)

Dragi tovariši: Pomirite se in pazite, kaj počnete! Jaz vendar upam, da ne zavržete resolucij vseslovenskega shoda; upam, da ne bode teptali narodnega programa, ki je bil lani sprejet brezizjemno s tolikim navdušenjem! Lahko si sicer ustvarite organizacijo na katerikoli podlagi, a če je ne postavite na trdno, narodno podlago, zruši se prej ali slej v nič, kakor dozdanja „Sava“, ne da bi narodu res kaj koristila. Pazite torej, kaj počnete! Mi, ki nas nazivate krščansko misleče dijake, iskreno želimo, da se doseže danes v ti velevažni točki sprava med nami in Vami, želimo, ker ne maramo prepira, da se zedinimo na narodnem programu vseslovenskega shoda, ker smo prepričani, da nam le taka organizacija res kaj koristi. Vidé, da Vam moj prvi predlog ne ugaja, stavim naslednjega, kateremu pač vsi lahko pritrdite:

Na občedijskem shodu zbrani visokošolci in abiturijentje naj izvolijo izmed sebe odsek, ki v najkrajšem času preustroji obstoječo „Savo“ ali pa sestavi načrt podobne organizacije v smislu resolucij vseslovenskega shoda!

* * *

(Ko je po drugih nasprotovanih govorih prišlo do glasovanja, propadel je ta predlog ob menda desetkratni večini nasprotnikov, ki so ta dogodek pozdravili z burnim ploskom. Nato si je izprosil isti govornik besede in določno pristavil:) Da se izognemo vsem mogočim zavijanjem, pribijem ad perpetuam rei memoriam rezultat današnjega zborovanja kakor neovržno dejstvo. Priznalo se je javno tudi od Vaše strani, da je edina preporna točka med nami **krščanstvo**! Vi ne marate na podlagi krščanstva osnovati občedijske organizacije, v katero bi mogel vstopiti vsaki akademik. Pribijem drugič da Vi ne marate občedijske organizacije na podlagi resolucij **vseslovenskega shoda**, katere je ves slovenski narod soglasno in navdušeno vsprejel za svoj program, pribijem torej, da ne marate organizacije na narodni podlagi.

Glasnik.

Za slovensko vseučilišče se bolj in bolj unema ves slovenski narod, odkar je tudi med prostim ljudstvom začela se širiti in v vedno določnejši in dozorelejši obliki nastopati težnja po narodni, kulturni, socialni in politični samostojnosti. In gotovo bi bila domača univerza v Ljubljani največja zaslomba in pravi vir samostojnemu, kulturno-narodnemu napredku med Slovenci. Ali že priboritev te imenitne postojanke, katere se kljub vsej veliki unemi pač ne bomo mogli popolnoma polastiti, predno ne rešimo ugodno težkih in mučnih političnih in socialnih nalog, zahtevala bo od nas velike vstrajnosti in ogromnega truda. To mora biti jasno vsakemu, kdor je prepričan, da nam more polno korist donášati samo narodno, t. j. v prvi vrsti naš značaj in naše potrebe upoštevajoče vseučilišče, in kdor ve, da more taka ustanova nastati le kot plod, kot krona organskega razvoja. Da pa to dosežemo, nam je krvavo potreba v vseh znanstvenih strokah temeljito izobraženih in neumorno delavnih učenjakov strokovnjakov, ki bi vedo sadili in negovali na našem polju, prav tako nujno pa bi bilo tudi, da se naše srednje šole poslovenijo in da se nemščini odloči na njih samo mesto obligatnega predmeta, kakor je sedaj n. pr. latinščina. Taka bi bila prava podlaga oni univerzi, ki si jo mi želimo, in ki bi iz našega vernega naroda rojenim sinovom ponujala v njegovem duhu najvišjo izobrazbo. Take univerze pa morda sploh ne bomo nikoli ustvarili. Vsaj v teh razmerah, v kakoršnih smo sedaj, nam mora biti že kot vzor, da dobimo v Ljubljano vseučilišče, na katerem bi bila slovenščina nič več ko ravnopravna z nemščino. Kajpada bi tudi taka univerza, ako bi hotela res uspešno delovati, stavila vpajočo zahtevo, da se preobrazijo vse srednje šole po Slovenskem najmanj utrakvistično, ako bi jim že nikakor ne bilo mogoče dati čisto slovenskega lica. Umevno je torej, da je to vseučiliško vprašanje težko in zamotano, in da zahteva njega prava razrešitev na jedni strani mnogo treznega razuma, krepka volje in dosledne vstrajnosti od slovenskega naroda, v prvi vrsti seveda od njegovih izobražencev in zastopnikov; na drugi strani pa tirja od vlade, da pride do popolnoma drugačnih nazorov glede svojih dolžnostij do Slovencev, kakor jih je do sedaj imela, in da tudi te svoje nove nazore z energično pravičnostjo pretvarja v dejanja, kot vidna znamenja, da se res ravna po svojem geslu: *Justitia regnorum fundamentum*. V kakem štadiju je sedaj rešitev tega vprašanja? Znani vseučiliški odbor v Ljubljani, opirajoč se na dejstvo, da so se vsi slovenski sloji in odlični zastopi zavzeli in pri mnogih prilikah javno izrekli za ustanovitev vseučilišča z bogoslovno, pravoslovno in modroslovno fakulteto v Ljubljani, in uvažujoč sklep kranjske dežele, ki je pripravljena dati v ta namen 250.000 gld., predložil je po naših državnih poslancih ministerstvu za bogočastje in nauk peticijo za vseučilišče v Ljubljani in je ob enem to peticijo utemeljil s posebno spomenico. Ta spomenica je prav podučna. Ker stavi na vlado jako zmerne zahteve in jih utemeljuje vsestransko, mora veljati kot resno delo, in vlada je ne bo mogla kar tako prezreti, ako bode storila

slovenska delegacija svojo dolžnost. Če sploh dosežemo na to plat kaj poštenega tekom jedne človeške dobe, zgodilo se bo v smislu omenjene spomenice. Zato je vredno poznati jo. Njena vsebina je bistveno sledeča.

Že sama po sebi je opravičena želja slovenskega naroda, da ima svoje vrhovno in popolno izobraževališče, kakoršno je vseučilišče, ki naj bi se ustanovilo v Ljubljani, ki je naravno in kulturno središče vseh Slovencev. To je tudi uvidevala že leta 1848. sama državna uprava, ko je mestna občina ljubljanska uložila peticijo za univerzo v Ljubljani z deloma slovenskim učnim jezikom. Od tedaj je slovenski narod mnogo napredoval in svoj jezik krepko razvil, torej je še bolj opravičen zahtevati, da se mu gojita in varujeta narodnost in jezik, kar mu je po ustavi zajamčeno. Tega pa ni moči doseči brez posebnega vseučilišča. Tej zavesti je dal izraz tudi kranjski deželni zbor.

Ustanovitev vseučilišča v Ljubljani je torej dozorela zadeva, ki bi ne bilo samo eminentno avstrijskega pomena ampak bi tudi ustrezala praktičnim potrebam avstrijskega juga. Od Kotora do Gradca ni nikake visoke šole, in ker je ljudstvo preravno v teh krajih, da bi pošiljalo svoje sinove v daljna in draga mesta, zato je pri nas naravno pomanjkanje uradništva in akademičnega naraščaja, katerega od leta do leta več potrebujemo. Na našem jugu je treba znati tudi več jezikov. Sedanji privatni način, pridobiti si znanje strokovnega jezika, kake druge narodnosti, pa ne vodi do pravega smotra in je le v škodo upravi in nje činovnikom. Trpi na ta način tudi jednotnost strokovnega jezika in vsled tega jednotnost uradovanja, zlasti kar se tiče slovenskega jezika, ker nima jednotnega vodstva in stalne učne tradicije, ker nima vseučilišča s slovenskimi predavanji. Vse to pa priporoča ustanovitev univerze v Ljubljani, ki bi se ozirala na jezikovne posebnosti na jugu prebivajočih narodov, ter zato nudila vedo razen v slovenskih, tudi v hrvaških, nemških in laških predavanjih.

Ako se oziramo samo na Slovence, tedaj njih kulturna in politična stopnja popolnoma opravičuje težnjo po samostalni univerzi. Učenjaki svetovne slave, kakor: Vega, Dolinar, Kopitar, Krainz, Miklosich, Zhisman, Stefan itd. so slovenski sinovi, in o znanstvenem teženju našega naroda pričajo knjižnični in muzejski zakladi, razna znanstvena društva in izdajanje znanstvenih spisov in del. Poleg „Slovenske Matice“, ki je v mnogih učenih zvezah in ima bogato knjižnico, gojijo: bogoslovne znanosti „Voditelj v bogoslovnih vedah“ in „Katoliški Obzornik“ pod vodstvom znanstvene „Leonove družbe“, nadalje pravoslovje „Slovenski Pravnik“ pod vodstvom društva „Pravnika“, domačo zgodovino „Izvestja muzejskega društva z Kranjsko“ in pa „Zgodovinski Zbornik“ ter končno umetnost „Društvo za krščansko umetnost. Zategadelj je slovenski narod zrel in njegov jezik sposoben za visokošolske dvorane, čas je torej, da državna uprava izvrši tudi glede slovenskega naroda princip, da se tudi visokošolski poduk vrši v narodnem jeziku, kar so dosegli že Nemci, Poljaki, Čehi in deloma drugi narodi, ki se radi tega krepko razvijajo.

Zagotovljena je vseučilišču tudi razmeroma zadostna frekvenca. Preračunjeno je, da je treba Slovincem že sedaj 1750 duhovnikov, 850 praznikov, 280 filozof in 350 medicincev, narodovega jezika popolnoma zmožnih. Da bi se primanjkljaj dopolnil in odslej reden prirastek

dosezal, bi trebalo vsako leto dijakov, in sicer teologov 227, juristov 186, filozofov 72 in medicinov 117, torej vseh vkup 602. Dočim pa je bilo leta 1894 teologov po raznih semeniških res nad 200, kaže statistika, da je v poletnem tečaju leta 1894 bilo slovenskih juristov na dunajskem in graškem vseučilišču le 99, filozofov le 58 in medicincev le 37. Izkušnja uadaje uči, da se vsi slovenski visokošolci ne povrnejo v domovino, nego da jih morebiti nad polovico ostane za domovino izgubljenih, ker radi revščine omagajo sredi študij ali pa se zavežejo v službe kam drugam. Koliko pa jih je, ki sploh ne morejo na Dunaj ali v Gradec, ker često ne zmorejo niti potnih stroškov tja. Tako se uničuje naš najboljši duševni kapital. Ta žalostna dejstva in pa ozir na sveto pravo našega naroda, da mu služi po uradih, v šolah in sploh v javnem življenju slovenščina v dosego čim največje gotovosti v vsem poslovanju, vse to tirja posebne univerze v naši sredi z najpotrebnejšimi slovenskimi predavanji. Število slušateljev bi ne zaostajalo za onim v Črnovicah in na mnogih izvenavstrijskih univerzah. Število slovenskih abiturijentov, ki od leta do leta raste, mora se ceniti za prihodnja štiri leta najmanj na 800. Če odštejemo 130 za bogoslovnice izven Kranjske, kakih 100 pa za medicince — v slučaju, da ne bo te fakultete — in ostale, ki bi študirali na drugih univerzah ali si izbrali drugačen poklic, dobimo za domačo univerzo brez izrednih slušateljev okoli 570 rednih. Prezreti pa ni, da bi slovenska predavanja obiskavali tudi dijaki drugih narodnostij, da se seznanijo z jezikom, ki je potreben za prakso med Slovenci. Pri velikem pomanjkanji sposobne inteligence se ni bati, da bi je naraslo preveč. Vrh tega se vabijo naši visokošolci radi svoje jezikovne usposobljenosti že sedaj v Bosno in Hercegovino in prav tu bi izpolnovalo vseučilišče zopet jedno nalogo več, ki se popolnoma krije s kulturno in državno-pravno misijo naše Avstrije.

Pot k oživetvorjenju vseučilišča je sicer polna težkot in zaprek, a te se dadó premagati in odstraniti. Istina je, da razen za nekaj filozofičnih stolic nimamo za slovenska vseučiliška predavanja pripravljenih profesorjev ali docentov. A tudi drugi večji narodi jih niso takoj imeli. ampak so jih morali šele odgojiti. Za bogoslovno fakulteto bi ne bilo niti že sedaj težko izbrati popolnoma sposobnih močij. Kar se tiče pravoslovja, ki so je že l. 1849 predavali v Ljubljani in potem od l. 1850 do 1854 na graški univerzi, med drugimi tudi sloveči dr. Krainz, imamo v našem pravniškem stanu dovolj praktičnih strokovnjakov, da bi predavali predmete drugega in tretjega državnega izpita, ki so najnujnejši, ker se na njih podlagi vrši vsakdanja pravosodna in upravna praksa. Z ustrojbo bogoslovne in označenega dela pravoslovne fakultete naj bi se najprej začelo. Težje bi bilo dobiti moči za staro in zgodovinsko pravo, torej tvarino prvih štirih semestrov na pravoslovni fakulteti. Težavo bi delala za prvi čas modroslovna fakulteta s svojimi raznovrstnimi stolicami. Pa tudi slučaj, da bi se na ljubljanskih univerzi predavalo samo po slovensko, si državna uprava iz našega in drugega — zlasti hrvaškega, češkega in poljskega — inteligentnega naraščaja lahko priskrbi dovolj sposobnih docentov, ako le hoče zagotoviti talentom primerno podporo v ta namen. Državni izdatki za našo univerzo, katere je znatno olajšala

kranjska dežela v zagotovilo nenavadno velikih prispevkov, bi se bogato obrestovali, saj bi bila ljubljanska univerza kulturno ognjišče, ki bi gorke žarke pošiljalo daleč po avstrijskem jugu in dajalo duševno ter materialno hrano zlasti našemu v bojih za Avstrijo oslabelemu narodu.

Želimo pa univerzo v Ljubljani. Ljubljana ni le deželno stolno mesto z vsemi navadnimi oblastvi in zavodi, temveč je tudi po svoji legi naravno, po zgodovini pa kulturno središče slovenskega naroda. Radi tega so že l. 1787 zahtevali stanovi kranjski od vlade modroslovno fakulteto. Tudi je v Ljubljani od l. 1810 do 1813 delovala popolna akademija in še v letu 1848 nahajamo na istem mestu modroslovno, bogoslovno in medicinsko-kirurgično šolo, katerim sta se l. 1849 pridružili dve slovenski stolici za avstrijsko kriminalno in civilno pravo. Pozneje se je v Ljubljani nadaljevalo mnogovrstno slovsteno in znanstveno delovanje. Zato hrani mesto polno vseučiliških pripomočkov. Med knjižnicami imenujemo: Staro državno licealno knjižnico (52.000 zvezkov), muzejsko knjižnico (nad 10.000), knjižnico šlofskega semenišča (okoli 15.000), knjižnico oo. frančiškanov (do 18.000), knjižnico „Slov. Matice“ (12.000), knjižnici ljublj. škofov dr. Widmerja in dr. Pogačarja; strokovne knjižnice na gimnaziji in realki. Poleg c. kr. licealne knjižnice bi se lahko naredila iz muzejske in Matičine velika deželna knjižnica in gotovo bi tudi lastniki prav radi odprli druge knjižnice vseučiliški mladini. V Ljubljani je nadalje deželni muzej „Rudolfinum“, imeniten v narodoznanskem in prirodopisnem oziru. Dragocen je deželni arhiv, in neizkoriščene zaklade hranijo mestni, deželnovladni in zlasti škofijski arhiv. Dalje slovi botanični vrt med prvimi v državi. Celo za medicinično fakulteto bi bila prikladna po modernem sistemu uravnana bolnišnica v Ljubljani. Te učne pripomočke bo treba državi le dopolniti. Pa ne samo dijaki ampak tudi vseučiliški profesorji bodo našli nedvignjenih zakladov za znanstvena raziskavanja, osobito v jezikoslovju, prirodoslovju in zgodovini. Vseučilišče je potrebno slovenskemu narodu in bi ugodno prišlo napredujoči Ljubljani. Zato se pridružuje vseučiliški odbor sklepu kranjskega deželnega zbora tirjajočega univerzo s tremi fakultetami, in končuje navedeno spomenico s svojimi deveterimi podpisi!

V.

„Danica“ je imela svojo prvo zborovo sejo v zimskem tečaju dne 27. oktobra. Navzočih je bilo tudi nekaj odličnih slovenskih gostov. — Predsednik se je spominjal dijaškega shoda in poročal, da je bila deputacija „Danice“ po shodu pri slučajno v Ljubljani bivajočem vladiki Dr. Mahničju in pri prevzvišenem vladiki ljubljanskem, ki jo je prijazno sprejel, spodbujal jo k vstrajnosti v dobrem in izrekel svojo žalost nad dijaštvom, ki je na shodu odlonilo krščanstvo. Po poročilu odbora in revizorjev odpustil se je stari odbor, in izvolil novi sledeče: Predsednik: med. Fr. Dolšak, podpredsednik: Jak. Bergant, tajnik: iur. Ant. Bartol, blagajnik: Bog. Remec, knjižničar: iur. Ant. Carli, gospodar: Josip Dermastia. — Med drugim se je vsprejel predlog, naj se spremeni staro geslo. Novo geslo „Danice“ se glasi: „Na delo krščansko.“ V.

„Rudolphina“ se zove novo društvo, ki so si je ustanovili ta tečaj na dunajski univerzi nemški katoliški dijaki. Katoliška ideja sili povsod krepkeje na dan.

V.